

Het Bruuijsel

Inventarisatiewerkgroep

De Inventarisatiewerkgroep organiseert diverse vogeltellingen in ons werkgebied. Deze inventarisaties hebben tot doel een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de vogelstand in een bepaald gebied, de verkregen resultaten worden beschikbaar gesteld aan diverse instanties.

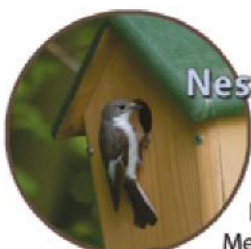
Zwaluwenwerkgroep

Sinds 1986 heeft de Vogelwacht een kunstmatige oeverzwaluwwand op 'Hemelrijk' te Volkel. De werkgroep inventariseert de daar en elders broedende Oeverzwaluwen. Daarnaast wordt onderhoud uitgevoerd aan alle oeverzwaluwwallen. Ook wordt onderzoek naar Huiszwaluwen gedaan, plaatst de werkgroep kunstnesten voor deze soort en geeft voorlichting aan bewoners.

Werkgroep Uilen

Het plaatsen en onderhouden van nestkasten in kerken, boerderijen en schuren is een van de belangrijkste taken van deze werkgroep. Alle broedgegevens worden zorgvuldig geregistreerd en aan de betreffende instanties doorgegeven. Daarnaast is het geven van advies en voorlichting over de bescherming van uilen een belangrijke activiteit.

Nestkastenwerkgroep

Deze werkgroep verschaft nestgelegenheid aan vogels en dan met name hollenbroeders, zoals Koolmees, Pimpelmees, Zwarte Mees, Boomklever en Bonte Vliegenvanger. Op dit moment heeft de werkgroep het beheer over zo'n 700 nestkasten. Tevens inventariseren en administreren we alle broedgevallen in deze nestkasten.

Ravenwerkgroep

De twee Maashorstraven waren in 2012 de eerste broedende Raven sinds negentig jaar in Noord-Brabant. Deze iconen van de Maashorst worden elk jaar op de voet gevolgd door leden van de werkgroep. In samenwerking met de Raven Werkgroep van de Werkgroep Roofvogels Nederland worden de jongen geringd en terugmeldingen verzameld om zo een goed beeld van de verspreiding te krijgen.

Werkgroep Trektellen

Elk jaar vanaf 1 augustus tot en met 1 december worden op de telpost op de Brobbelbies alle overtrekkende vogels geteld. Deze dagelijkse telling is van zonsop- tot zonsondergang. Hierdoor wordt een prachtig beeld verkregen van de jaarlijkse vogeltrek over de Maashorst. Daarnaast is het ook een gezellige ontmoetingsplek voor al onze leden.

Werkgroep Senioren

Een actieve groep senioren die iedere maandagmorgen gaat wandelen voor het sociale contact, maar ook om vooral samen van de natuur te genieten. Daarnaast wordt assistentie verleend bij het maken van nestkasten en bij het uitvoeren van inventarisatiewerkzaamheden. De minimumleeftijd voor deelname aan deze werkgroep is 55 jaar.

Roofvogelwerkgroep

Naast het inventariseren van roofvogels in Uden en omgeving, wordt aandacht besteed aan het maken en plaatsen van nestkasten of horsten, alsmede het controleren en registreren ervan. Verder is assisteren bij het jaarlijks ringen van jonge roofvogels ook een taak van deze groep.

Jeugdvogelwacht

De Jeugdvogelwacht is echt een bruisende werkgroep van Vogelwacht Uden. Zij is bedoeld voor jongeren tussen de acht en vijftien jaar en heeft als doel de jeugd kennis te laten maken met alle facetten van de natuur. Samen ontdekken, ervaren en vooral genieten is daarbij het uitgangspunt. Onze jeugdeden gaan 'echt naar buiten'!

Werkgroep Publiciteit

Vier maal per jaar verschijnt ons clubblad 'Het Bruuijsel' waarin leden elkaar op de hoogte houden. De redactie en opmaak van dit blad en van andere publicaties gebeurt door de werkgroepleden. Ook zorgen ze regelmatig voor publiciteit in de media. Daarnaast beheert deze werkgroep de website, WhatsApp groepen, Twitter en houden ze de Facebookpagina actueel.

Stichting Vrijwillig Landschapsbeheer Uden

Deze zelfstandige stichting waarin Vogelwacht Uden participeert houdt zich bezig met het behoud, herstel en ontwikkeling van kleine landschapselementen in de omgeving van Uden. Hiertoe worden o.a. wilgen geknot, elzensingels teruggezet en poelen gegraven.

Natuur & Milieu

Een gezamenlijke werkgroep met het IVN-Uden en de sVLU. Het doel van deze werkgroep is om natuur- en milieuplannen van o.a. gemeenten rond de Maashorst of de provincie te toetsen en van commentaar te voorzien. Kansen en bedreigingen op natuurgebied worden besproken en waar nodig wordt direct actie ondernomen.

 info@vogelwachtuden.nl ● www.vogelwachtuden.nl

Voorzitter

Jan-Willem Hermans
Broekmorgen 28
5401 PK Uden
 0413-269804
 jwhermans@kpnmail.nl

Redactieleden

Martien van Dooren
John Hermans
Jan-Willem Hermans
Dick Slaa
Mignon van den Wittenboer

Secretaris

José Escher
Kruisstraat 13
5388 CH Nistelrode
 0412-650180
 secretariaat@vogelwachtuden.nl

Eindredactie, opmaak en kopij

Mignon van den Wittenboer
Stoppelveldseweg 1A
5473 RR Heeswijk-Dinther
 0413-785338
 bruujssel@vogelwachtuden.nl

Penningmeester

Anita van den Acker
Raam 523
5403 TM Uden
 0413-253151

Drukwerk, omslag en afwerking

Graphiset B.V. te Uden

Verspreiding

Lies Schoenmakers (coördinatie)
Dorien en Theo Versteegden e.v.a.

Bestuursleden

Peter van de Braak
John Opdam
Mignon van den Wittenboer

Bankrelatie

ABN-AMRO Uden
IBAN NL93ABNA0609968254

Clubgebouw

De Groenhoeve
Artillerieweg 3, Uden
(bij Kinderboerderij)

'Het Bruujssel' verschijnt vier maal per jaar in een oplage van 280 exemplaren (incl. links)

*We zien niet graag dat iemand gedeeltes van dit blad gebruikt voordat we daar toestemming voor hebben gegeven.
Men dient dan wel Het Bruujssel als bron te vermelden. © Vogelwacht Uden e.o.*

Inhoudsopgave

Van de redactie

Mignon v.d. Wittenboer **3**

Mededelingen bestuur

José Escher **4**

Bijzondere ontwikkelingen in de kleine mantelmeeuwenkolonie

Leo Ballering **5**

Bijzondere waarnemingen

Peter van de Braak **7**

Najaarstelling 2019

Martien van Dooren en Arend Vermaat **8**

Nestplan mezen

Noud van den Berg **12**

Uitgelicht 'Zeevogels'

Dick Slaa **17**

Inventarisatie bossen Odiliapeel in 2019

John Hermans en Arend Vermaat **26**

Brunchwandeling

Martien van Dooren **30**

2017 en 2018 Twee prima jaren voor onze roofvogels!

William van der Velden **32**

Vogel in De Maashorst: de Boompieper

Jan-Willem Hermans **39**

Luider

Bart Gras **40**

Sluitingsdatum kopij voor het volgende Bruijsel is op 18 november 2019!

Van de redactie

Bij het samenstellen van dit Bruujsel was het zondermeer te merken dat de zomervakantie er voor iedereen nog maar net op zat. Het aantal activiteiten waarover iets te berichten valt was minimaal en de vaste schrijvers waren nog nauwelijks te porren om hun materiaal op tijd aan te leveren. Dat kan ik me helemaal voorstellen, zelf moest ik ook echt even tijd maken om aan dit nummer te beginnen, maar lastig is het wel. Naast je gewone werk ook nog een Bruujsel vullen is telkens weer een monsterklus die alleen goed lukt als alles in de planning mee zit. Dat was dit keer helaas niet het geval dus ik ben bang dat het en der de nodige foutjes zijn blijven staan. Ik hoop dat dat eenmalig is. Toch is het weer gelukt om bijna vijftig pagina's te vullen met de nodige interessante artikelen. Zo ontvingen we van de Vogelwacht stagiaire Noud van den Berg een advies hoe we verschillende mezensoorten kunnen faciliteren zodat ze vaker van nestkasten gebruik gaan maken. Het zou leuk zijn al dit door onze leden opgepikt wordt om het volgende broedseizoen te gaan testen. En wellicht wel door Noud zelf, want die hebben we inmiddels ook op onze ledenlijst mogen noteren. Leo Ballering is betrokken geweest bij het ringen van Kleine Mantelmeeuwen op het dak van Vanderlande in Veghel. Daarnaast heeft hij gedurende het broedseizoen geprobeerd om zoveel mogelijk geringde meeuwen af te lezen. Dat is aardig gelukt en levert bijzondere waarnemingen op. Vermoedelijk zijn er voor het vervolgonderzoek makkelijk vrijwilligers te vinden.

Een ander onderzoek vond plaats in de bossen van Odiliapeel: John Hermans en Arend Vermaat inventariseerden daar de broedvogels. In het verslag dat ze daarvan maakten vergelijken ze de resultaten ook met de inventarisatie die in 2005 in hetzelfde

gebied gedaan is. Dat levert opvallende verschillen op: zowel soorten die geheel verdwenen zijn, soorten waarvan het aantal broedparen flink is af- of toegenomen als wel soorten die nu opeens wel in het gebied zijn gaan broeden.

Ook de leden van de Roofvogelwerkgroep leverden een verslag in, in 2017 en 2018 inventariseerden zij weer een flink deel van ons werkgebied en gelukkig leverde dat weer flink wat roofvogelnesten en uitgevlogen jongen op. Laten we hopen dat deze ontwikkeling ook in 2019 vastgesteld kon worden.

Dick Slaa is in zijn vaste rubriek 'Uitgelicht' beland bij de zeevogels. Soorten die we niet dagelijks in de Maashorst zien maar we wel geregeld aan de kust tegenkomen. Interessant oefenmateriaal voor de leden die komend najaar met de Waddenexcursie mee naar Ameland gaan. Een soort als de Jan-van-Gent kan daar geregeld rond het eiland gezien worden.

Hoewel de activiteiten Vogelwacht afgelopen twee maanden een beetje in de vakantiestand stonden, gold dat niet voor de tellers op telpost Bobbelbies noord. Al op 13 juli werd er begonnen met tellen en in deze maand konden vooral veel zwaluwen genoteerd worden. Dat de tellers er zin in hadden blijkt wel uit de 87 uur die in juli al gemaakt werden. Ook van de resultaten in augustus is in dit nummer reeds een samenvatting te vinden. Maar ga vooral zelf eens een keertje langs op de telpost, altijd gezellig en het moet wel heel slecht weer zijn als er niemand is of helemaal niets te tellen valt.

De redactie wenst jullie in ieder geval veel leesplezier.

Mignon van den Wittenboer

Mededelingen Bestuur

Beste Vogelwachters,

De vakantie is weer achter de rug, het vogelleven komt weer een beetje op gang. Op de telpost kunnen we al terugkijken op mooie dagen. In aantallen niet veel vogels, maar wel bijzondere. Nog even en de grote aantallen lijsterachtigen, roofvogels en kleine zangertjes overspoelen Nederland om de koude Scandinavische winter niet te hoeven ondergaan.

Ook Vogelwacht Uden is na de vakantie weer gestart met activiteiten. Inmiddels hebben we de **brunchwandeling** weer achter de rug en wordt er volop geteld. De vogelreis naar **Tarifa** staat voor de deur en alle voorbereidingen voor onze herfst-excursie naar **Ameland** zijn ook gedaan.

De lezingenreeks gaat ook weer van start, eerst hebben we een **dialezing eigen werk** op 12 september, waarin we mooi werk te zien krijgen van John Opdam en gaan we terug naar de voorjaars-excursie van vorig jaar naar Mallorca. We kunnen nog steeds materiaal gebruiken voor deze lezingenreeks, neem hiervoor contact op met John Opdam.

Op 3 oktober verzorgt Ernest de Groot een **publiekslezing over landschapsbehoud en beheer** in Uden naar aanleiding van het 30 jaar bestaan van het sVLU. Een felicitatie waard. Het belooft een boeiende lezing te worden, met zelfs de eerste filmbeelden van de ruit om Uden. Komt dit zien.

Helaas hebben we moeten constateren dat het moeilijk is om voldoende leiding voor de **Jeugdgroep** te krijgen en ook het aantal jeugdleden nam de laatste jaren af. Hierdoor zijn we gedwongen om te stoppen met de Jeugdgroep. Het is een wens van het bestuur dat we verjonging krijgen en hopen dat een aantal jongeren onze vereniging toch weten te vinden.

Inmiddels zijn we als bestuur al weer bezig met het **programma** voor volgend jaar. Misschien zijn er bij de leden ideeën over activiteiten, we horen ze graag.

In het vorige Bruijsel en tijdens de ledenvergadering hebben we een oproep gedaan om na te denken over de **naam Vogelwacht Uden**. Deze oproep staat nog steeds, we hebben nog maar weinig respons gekregen op deze vraag.

José Escher

Nieuwe leden:
Noud van den Berg uit Zeeland
Rick Meulendijks uit Nistelrode
Gijs Vermeulen uit Uden

Welkom allemaal!

Bijzondere ontwikkelingen in de kleine mantelmeeuwkolonie

Ook dit jaar is er succesvol gebroed in de kleine mantelmeeuwkolonie op Industrierrein de Dubbelen in Veghel. De kolonie is vanaf een hoger gelegen dak goed te volgen en regelmatig worden daar met de telescoop tellingen en controles gehouden. Door de lichtkoepels op het dak, waar de vogels schuilen tegen zon en regen en hun nesten tegenaan bouwen, zijn niet alle nesten te zien. In 2018 zijn voor het eerst pullen geringd met kleurringen om hun verspreiding beter te volgen (zie Bruujssel 2019[1])

- Op 25 maart worden er 57 volwassen vogels gezien op het dak, maar naar verwachting zijn er meer want bij het plasje tegenover de Wok Inn zitten de hele dag door Kleine Mantelmeeuwen, er worden een paar bekende kleurringen afgelezen. Maar ook een nieuwe, met een zwarte ring met ZY-TJ05 en dat blijkt een bijzondere, zie verder hieronder.
- Op 24 april worden 119 adulten geteld en weer een paartje Zilvermeeuwen dat weer, op dezelfde plaats als vorig jaar, helemaal aan de buitenkant van de kolonie zit.
- Op 13 mei worden 140 volwassen vogels gezien en zeker 21 nesten en een eerste ei.
- Twee weken later worden 156 adulten geteld en zijn de eerste drie pullen uit het ei, van één nest.
- Daarna gaat het hard want eind juni worden heel veel grote pullen gezien en wordt besloten weer te gaan ringen. Op 21 juni worden er 79 pullen geringd, 69 met een kleurring rechts aan de tibia (boven de 'knie') en links een standaard stalen vogeltrekstation ring, en 10 met alleen staal.

○ Dit was één van de eerste kolonies die geringd kon worden en opvallend was de goede conditie van de jongen. Dat heeft waarschijnlijk met het voedsel te maken. Her en der lagen uitgebraakte muizen. De meeuwen profiteren dus van de muizenplaag en hebben zodoende hoogwaardig voedsel. Uitgebraakt huisafval, wat deze meeuwen vaak van de vuilnisstort bij Tilburg halen en wat in veel kolonies te zien is, ontbrak bijna volledig in deze kolonie. Dit is laagwaardig voedsel.

- Op 2 juli worden er, vanwege verstoring door hitte trillingen, 'maar' acht ringen afgelezen.
- Op 11 juli worden er 's ochtends vroeg, zonder noemenswaardige verstoring door trillende lucht, 23 ringen afgelezen en worden de eerste geringde pullen in de lucht gezien. Ook JT05 heeft een jong!

Met behulp van een telescoop zijn de ringen vaak goed af te lezen vanaf het aangrenzende dak. 📷 Leo Ballering

- Op 18 juli worden de meeste vogels gezien: 221 waarvan 189 adulten en 32 pullen. Daarvan konden er nog veertien ringen van pullen afge-

lezen worden maar het was me duidelijk dat er al een paar gevlogen waren. Ook werden er zes volwassen vogels met ring afgelezen waaronder twee nieuwe die nog nooit in de kolonie gezien waren. Er was nog één vogel aan het broeden op het nest.

- Op 26 juli waren er 120 vogels waaronder ook nog veertien met ringen, die konden allemaal worden afgelezen naast negen pullen die geen ring hadden en die dus uit het ei gekomen moeten zijn na de ringdatum van 21 juni.
- In augustus loopt de kolonie steeds verder leeg van 108, naar 60 naar 48 vogels en op 30 augustus is de kolonie leeg. Op 23 augustus ben ik met Paul, een vogelaar die bij het bedrijf werkt, het dak van de kolonie opgegaan en daar vijftien kadavers van het dak gehaald, drie adulten en de rest pullen waarvan vijf geringden van dit jaar, die het niet gered hebben. Heren der waren nog nesten aanwezig en die zijn bijna een meter in doorsnee. Ook ligt het hele dak bezaaid met grote lichte botten van vijf à tien cm. Deze worden momenteel geanalyseerd maar op Twitter kwam al de suggestie dat dit mogelijk kipkluijfjes zijn die de meeuwen bij Kentucky Fried chicken weghalen... Ik zal dat eens proefondervindelijk gaan analyseren!

Niet alle geringde jongen bleken aan het einde van het broedseizoen nog in leven.

📷 Leo Ballering

ZY-JT05, een bijzondere vogel

Arend Vermaat zag begin maart op het industrieterrein een volwassen geringde Kleine Mantel-

meeuw en maakte daar snel een foto van... na veel speuren bleek het ZY (Zwart Yellow)-JT05 te zijn. Deze bleek op 11 juli 2012 als pul in het uiterste zuidpuntje van Noorwegen geringd te zijn. De meeuw werd in 2013 nog in Frankrijk gezien en in 2014 in Zeeland en Noord-Holland. In 2019 duikt deze dus weer op in de kolonie in Veghel en nog later zelfs met een pul. Het bijzondere aan deze meeuw is dat van de 60.000 Kleine mantelmeeuwen die in Noorwegen geringd zijn dit pas de tweede is die zich naar Nederland verplaatst! De eerste was in 1996 en dit is dus de tweede. Op dit moment proberen we te achterhalen of die eerste ook succesvol gebroed heeft.

Op het dak teruggevonden ringen.

📷 Leo Ballering

Terugmeldingen van geringde pullen

Kleine Mantelmeeuwen verblijven de eerste twee jaar in Afrika of Zuid-Europa en keren pas in hun derde kalenderjaar terug naar het noorden. Volgend jaar verwachten we dus de eerste geringde jongen uit 2018 terug; deze zijn dan in het derde Kalenderjaar en kunnen voor het eerst gaan broeden. Ze bezoeken dan, naast andere kolonies, ook meestal hun eigen geboortekolonie in de vestigingstijd, dus rond april/mei. Het zou leuk als de jongen hier weer teruggezien worden!

Oproep

Mochten jullie Kleine Mantelmeeuwen zien, kijk dan even of ze gekleurringd zijn en als dat zo is, probeer deze dan af te lezen. Die aflezing kan dan aan mij doorgegeven worden, dan kan ik de ringer inlichten, doorgeven via www.cr-birding.org/nl kan natuurlijk ook!

Leo Ballering

Bijzondere waarnemingen

Hier een selectie van de bijzondere waarnemingen van begin juni 2019 tot eind augustus 2019.

Het is slechts een klein gedeelte van de vogelwaarnemingen uit onze regio die op www.waarneming.nl ingevoerd zijn. Deze waarnemingen hebben allen het kenmerk zeldzaam of zeer-zeldzaam (rood aangegeven).

De zomerperiode is voor vogelaars een rustigere periode qua bijzondere vogelsoorten. Immers de vogeltrek moet dan nog beginnen. Maar toch zijn er wel leuke waarnemingen gedaan. De Middelste Bonte specht is nu ook op Slabroek gezien, zelfs 2 exemplaren. Een mooie soort voor de Maashorst. Naast de Raaf en Grauwe Klauwier die dit jaar zelfs met 2 broedparen is gezien ook een nieuwkomer van de laatste jaren.

De Roodpootvalk is een leuke dwaalgast uit het zuid-oosten van Europa. Er was genoeg voedsel voor deze soort rondom de telpost, waardoor deze bijna 2 weken is blijven hangen. In augustus zijn de eerste trekvogels voorbij gekomen; zelfs 7 Duinpiepers bleven enige dagen rondom de telpost hangen. Morinelplevieren zijn er nog niet ter plaatse gezien, alleen nog maar overvliegend. Wie weet wat de komende herfst ons nog gaat brengen.

Peter van de Braak

Wil je op de hoogte blijven kijk regelmatig op onze site: www.vogelwachtuden.nl of meld je aan voor onze Vogelwacht App-groep!

Datum:	Aantal	Soort:	Locatie:	Waarnemer:
1-6-2019	1	Sprinkhaanzanger	Uden - Wijstgronden	Jan Verhoeven
7-6-2019	1	Zwarte Wouw	Telpost Brobbelbies noord	Marie-José Snijders
8-6-2019	1	Waterral	Uden - Annabos	Jan Verhoeven
11-6-2019	1	Roodpootvalk	Telpost Brobbelbies noord	Alain Hofmans
12-6-2019	1	Bonte Strandloper	Maashorst - Brobbelbies	Alain Hofmans
15-6-2019	1	Zomertortel	Telpost Brobbelbies noord	Koos Doorten
15-6-2019	1	Houtsnip	Maashorst - Slabroek	Frans Post
23-6-2019	1	Roodpootvalk	Maashorst - Brobbelbies	Bob Hiemstra
28-6-2019	2	Middelste Bonte Specht	Maashorst - Slabroekse heide	Isidro Rendon
28-6-2019	1	Blauwborst	Erp - Leijgraaf	Bart Gras
13-7-2019	1	Grauwe Kiekendief	Telpost Brobbelbies noord	Martien van Dooren
20-8-2019	1	Visarend	Telpost Brobbelbies noord	Isidro Rendon
21-8-2019	1	Ortolaan	Telpost Brobbelbies noord	Martien van Dooren
24-8-2019	1	Purperreiger	Telpost Brobbelbies noord	Toy Janssen
26-8-2019	1	Draaihals	Telpost Brobbelbies Zuid	Gerard van Aalst
26-8-2019	1	Rode Wouw	Erp - Leijgraaf	Chris van Lieshout
28-8-2019	7	Duinpieper	Telpost Brobbelbies noord	Maartje Bakker
29-8-2019	1	Morinelplevier	Telpost Brobbelbies noord	Alain Hofmans

Najaarstelling 2019

Juli en augustus

Telpost juli 2019

Al op 13 juli werd er begonnen met trektellen dit jaar. Er zijn veel vogels geteld en dat waren vooral Gierzwaluwen. Logisch, want daarvoor beginnen we de laatste jaren al halverwege juli. Op de eerste dag zijn er nog niet zoveel, maar er komt wel een Grauwe Kiekendief langs. In de loop van de week komt de trek toch goed op gang en op de 20ste wordt het dagrecord Gierzwaluwen sterk verbeterd van 2.137 naar 3.680.

En de twee dagen erna blijven ze goed vliegen en op de 23ste wordt het jaarrecord verbroken, bij een hoge temperatuur van 30 °C.

De dagen erna wordt het extreem warm en gaat het hittere record van Nederland er aan, op de telpost meten we 35 °C. De parasol is dus hard nodig en er wordt niet al te lang geteld. Op de 17^e zien we al een Koninginnepage en een Zwarte Roodstaart. Die pages komen de dagen erna ook geregeld langs. Een Zwarte Ooievaar komt op de 21ste langs. Op de 24ste worden er vele Koninginnepages gezien, waarvan vier trekkende (gelijk aan het dagrecord). De laatste dag levert weer een dagrecord op; 152 Oeverzwaluwen op trek.

Vlinders

Met zestien Koninginnepages dit jaar in juli is het al een uitstekend vlinderjaar, maar er vlogen meer

vlinders, onder andere een Kolibrivlinder. Alleen de Kleine Vos was opvallend afwezig.

Gierzwaluw. 📷 Martien van Dooren

Overzicht aantallen en uren in juli

Jaar	Uren juli	Aantal in juli	Per uur	Soorten juli
2016	56:40	5.784	102	30
2017	89:53	12.968	144	42
2018	77:24	8.844	114	41
2019	87:00	19.924	229	32

Top 3 vogelsoort in juli:

Jaar	Nr. 1		Nr. 2		Nr. 3	
2016	Gierzwaluw	4.848	Boerenzwaluw	469	Kokmeeuw	135
2017	Gierzwaluw	10.399	Boerenzwaluw	1.369	Kokmeeuw	558
2018	Gierzwaluw	7.207	Boerenzwaluw	1.283	Spreeuw	111
2019	Gierzwaluw	14.200	Boerenzwaluw	4.561	Kokmeeuw	564

Augustus 2019

Ook dit jaar is er wat minder uren geteld dan in de afgelopen jaren, waarschijnlijk door het mooie weer. Dit jaar waren het 185 uur, met 6.514 vogels, 35 per uur en 67 soorten. Dat is allemaal wat laag, toch vloog het niet verkeerd. De Gierzwaluwen waren grotendeels al vertrokken en konden daarom de aantallen niet omhoog stuwten. Andere jaren werd er ook vaker 's avonds nog wel enkele uren geteld, wat nog wel eens een leuke soort opleverde. De top3 bestaat uit dezelfde drie soorten als vorig jaar, maar met lagere aantallen. Eerste plaats is uiteraard voor de Boerenzwaluw, de Gele Kwikstaart staat weer eens op de tweede plaats en de derde plek is voor de Huiszwaluw.

De augustus-vogels

Ondanks dat we vorig jaar het dubbele aantal Ooievaars telden, is 2019 met 90 vogels een prima jaar, ruim meer dan gemiddeld. Ook zagen we dit jaar Zwarte Ooievaars (al in juli, maar die tellen hier niet mee), dit jaar vier. Wespenspiegels hebben een slecht seizoen, sinds 2010 telden we er niet zo weinig, maar 22. Toch heeft er waarschijnlijk wel een paar gebroed in de Maashorst. Bruine Kieken kwamen er niet zo veel over, maar dertien en dat is iets onder het gemiddelde. Wel zagen we maar liefst vier Grauwe Kieken. Visarenden bleven ook een beetje achter, maar wie weet komen die nog net zoals vorig jaar. Ook de Morinelplevier komt wel eens met meer langs, dit jaar was het er maar één. Een tweede is wel enkele dagen daarvoor in de buurt van de telpost gezien, maar op een tijdstip dat de post onbemand was. Vorig jaar waren we blij met eindelijk weer eens een Zomertortel, maar gelukkig is er ook dit jaar weer eens gezien (in 2011 telden we er nog 32, sindsdien in totaal drie in augustus). Zoals al gezegd waren de meeste Gierzwaluwen al vertrokken, maar met bijna 400 vogels was het nog wel goed, meer dan vorig jaar. De Duinpieper lijkt wel in de lift te zitten, want vorig jaar was al het beste jaar, maar dit jaar telden we er nog meer; zestien. Ver-

schillende vogels bleven enkele dagen bij de telpost pleisteren en konden zo goed gezien en gefotografeerd worden. Dat maakte het wel lastig om te ze niet dubbel te tellen, maar we hebben ons best gedaan. Boompiepers hebben we na het recordjaar 2018 minder geteld, iets minder dan gemiddeld. Het lijkt ook of er nog meer moeten komen. Iets meer dan 900 Gele Kwikstaarten kwamen er over en dat is veel, alleen vorig jaar en in het marathonjaar 2008 hebben we er meer geteld.

Zomertortel. 📷 *Teun van Kessel*

Ook dit jaar werd de keet weer op 1 augustus geplaatst. Hij is zo vertrouwd dat tellen zonder keet toch iets mist. Twee Zwarte Ooievaars kwamen ook kijken toen ie er weer stond. De volgende dag kwam er een groep eenden over die voor onrust zorgden. Het bleken Grote Zaagbekken te zijn en de foto's konden iedereen in Nederland overtuigen. Het is namelijk erg vroeg in het seizoen en dan zelfs direct zestien vogels. Op 7 augustus komt er een Gekraagde Roodstaart langs, pas de negende in 20 jaar tellen. Een paar dagen later komt er een Koekoek achter de keet langs. Op de 14^e zien we een Oranje Luzernevlinder. twee dagen later komt er weer eens een Kleine Karekiet langs en later die dag wordt er een grote groep Ooievaars gezien die vanwege meldingen op internet al was verwacht. De volgende week begint met twee Zwarte Ooievaars die vreemd genoeg noordwaarts vliegen. Later die dag zien we een Oranje Luzernevlinder *forma helice*, een

bleke variant van deze soort. de volgende ochtend zien en horen we de eerste Duinpieper van dit jaar. 's Middags zien we een Visarend.

De volgende ochtend vliegt er een Ortolaan over, helaas net te snel voor de fotograaf. Vrijdag is een mooie dag, met Grauwe Kiekendief, drie Duinpiepers en de 3^e Gekraagde Roodstaart van dit jaar en enkele Wespddieven. De volgende ochtend is het nog vroeg als er een Purperreiger overkomt. De temperaturen zijn ondertussen hoog, toch wordt er geregeld zelfs 's middags geteld. 's Maandags komt er in de ochtend een Grauwe Kiekendief over, 's middags ook een en dat betekend dat het dagrecord van deze soort is gebroken, nooit eerder zagen we er twee op een dag. Dinsdag is het al vroeg behoorlijk warm en een deel van de tellers zoekt de schaduw van de keet op. Ze vervelen zich niet, want er is een grote stroom van Distelvlinders op trek. Het dagrecord wordt verbeterd van 20 naar 116. Ook veel Atalanta's vandaag (2^e dag ooit met 56). De volgende dag is er flink trek van Gele Kwikstaarten. Er komt een Zomertortel langs, zeldzaam tegenwoordig. Later komt er al weer een Grauwe Kiekendief langs en dit volwassen vrouwtje heeft wingtags en blijkt in 2011 in Groningen geboren te zijn en dit jaar vier jongen te hebben grootgebracht. En we zien elke dag Duinpiepers, daar komen mensen van elders speciaal voor naar onze telpost.

De augustus-vlinders

De laatste vier jaar kwamen er weinig trekvlinders langs, maar dit jaar was het een prima jaar. Meest geteld toch weer de Atalanta met 227 vlinders (vorig jaar 14!), maar de Distelvlinder met 208 (en zijn dagrecord van 116) zat er vlak achter. Ook de Dagpauwoog deed het goed en dertien Koninginnepages is ook erg veel. En dan waren er ook nog Koninginnepages ter plaatse, onder andere een die we eitjes zagen leggen. Alleen de Kleine Vos bleef achter bij de aantallen die we vroeger wel eens haalden, maar dat is landelijk ook zo

Het weer in augustus

Ondanks dat het een tijd redelijk normaal was qua temperatuur was ook dit jaar augustus warm. Met 19.1 °C gemiddeld was het maar eentiende koeler dan vorig jaar en is het de op drie na warmste gemeten augustus. Vooral op het eind was het erg warm met verschillende dagen 30 graden of meer, officieel de tweede hittegolf dit jaar. Neerslag viel er te weinig, landelijk 59 mm terwijl 78 mm normaal is. Wel verschilde het nogal van plaats tot plaats en bij de telpost viel er weinig. Zon was er voldoende, landelijk circa 50 uur meer dan normaal (248/195 uur).

*Arend Vermaat
Martien van Dooren*

Overzicht aantallen en uren in augustus

Jaar	Uren aug.	Aantal in aug.	Per uur	Soorten aug.
2001	73:00	3.069	42	40
2002	99:00	3.596	36	56
2003	111:30	3.500	31	48
2004	74:29	2.533	34	35
2005	175:25	4.766	27	69
2006	173:05	5.201	30	55
2007	235:38	13.231	56	73
2008	463:44	20.181	44	86
2009	316:54	8.281	26	62
2010	318:45	9.779	31	76
2011	216:40	6.875	32	60
2012	297:54	9.847	33	75
2013	316:01	9.452	30	71
2014	252:50	9.649	38	78
2015	237:25	5.475	23	75
2016	178:08	8.663	48	76
2017	199:27	13.026	65	67
2018	187:18	10.627	57	80
2019	184:47	6.514	35	67

Top 3 vogelsoort in augustus

Jaar	Nr. 1	Nr. 2	Nr. 3
2001	Boerenwaluw 1319	Gele Kwikstaart 235	Houtduif 174
2002	Boerenwaluw 2262	Gele Kwikstaart 223	Kievit 116
2003	Boerenwaluw 1864	Kievit 218	Huiswaluw 214
2004	Boerenwaluw 1349	Gele Kwikstaart 383	Gierzwaluw 258
2005	Boerenwaluw 2337	Kokmeeuw 320	Spreeuw 278
2006	Boerenwaluw 2664	Gierzwaluw 563	Gele Kwikstaart 304
2007	Gierzwaluw 5856	Boerenwaluw 4554	Huiswaluw 726
2008	Boerenwaluw 9225	Huiswaluw 3221	Kokmeeuw 1904
2009	Boerenwaluw 2847	Huiswaluw 2372	Kokmeeuw 833
2010	Boerenwaluw 4223	Huiswaluw 2126	Kievit 651
2011	Boerenwaluw 3395	Huiswaluw 1047	Gierzwaluw 341
2012	Boerenwaluw 4403	Huiswaluw 1569	Gierzwaluw 746
2013	Boerenwaluw 4211	Gierzwaluw 2082	Huiswaluw 513
2014	Boerenwaluw 5945	Gierzwaluw 1515	Huiswaluw 658
2015	Boerenwaluw 2163	Gierzwaluw 1161	Huiswaluw 504
2016	Boerenwaluw 5263	Gele Kwikstaart 641	Gierzwaluw 491
2017	Boerenwaluw 7229	Huiswaluw 2726	Gierzwaluw 637
2018	Boerenwaluw 5810	Huiswaluw 1219	Gele Kwikstaart 1116
2019	Boerenwaluw 2854	Gele Kwikstaart 909	Huiswaluw 784

Duinpieper. 📷 *Toy Jansen*

*Vertrouwd beeld op de telpost:
Wim Gremmen in actie.
📷 Martien van Dooren*

Nestplan mezen

In het afgelopen schooljaar heb ik vanuit de opleiding Docent en Kennismanager Recreatie- en Gezelschapsdieren en in opdracht van Vogelwacht Uden een nestplan opgesteld voor de Zwarte Mees, de Kuifmees en de Matkop in De Maashorst. De broedvogelpopulaties van deze drie mezensoorten laten de afgelopen jaren zowel in De Maashorst als in de rest van Nederland een negatieve trend zien en kunnen wel een steuntje in de rug gebruiken. Het doel van de opdracht was het opstellen van een concreet plan voor het stimuleren van natuurlijke nestgelegenheden voor de hierboven genoemde soorten (onder andere door passend natuurbeheer) en het inzetten van geschikte kunstmatige nestgelegenheden zoals nestkasten.

Zowel de Zwarte Mees als de Kuifmees en de Matkop broeden slecht in nestkasten. Nestkastenonderzoek is erg van belang bij verder onderzoek naar de broedbiologie van vogels en wanneer deze soorten gestimuleerd kunnen worden tot broeden in nestkasten dan kan dit zeer waardevolle informatie opleveren die ons hopelijk helpt bij de bescherming van deze soorten in Nederland. Ik heb dit nestplan opgesteld met behulp van literatuuronderzoek en met behulp van gegevens uitgebracht door onder andere Sovon Vogelonderzoek Nederland, NESTKAST en de Nestkasten- en Inventarisatiewerkgroepen van Vogelwacht Uden. NESTKAST is het landelijk netwerk voor onderzoek naar nestkastbroeders waar ook Vogelwacht Uden aan deelneemt. Vanwege de beperkte tijd is het opgestelde nestplan niet in de praktijk getest, maar fungeert het in de eerste plaats als opstapje voor experimenten in het veld.

Hoewel het is toegespitst op toepassing in De Maashorst is het plan zeker ook voor de rest van Nederland interessant. Hier volgt een kort verslag van mijn bevindingen en de verkregen resultaten.

Zwarte Mees

De Zwarte Mees (*Parus ater*) lijkt in eerste instantie misschien wat op een bleke Koolmees (*Parus major*), maar heeft anders dan de Koolmees een opvallende witte vlek op het achterhoofd en is een stuk kleiner. Het is zelfs de kleinste mees van Europa. Onze Zwarte mezen zijn vooral te vinden in grote aanplanten van naalddhout, waarbij ze de voorkeur geven aan sparren. Zwarte Mezen komen ook voor in gemengde bossen met loofhout, maar dan wel in lagere dichtheden.

Zwarte Mees. 📷 *Stafan van Schaijk*

Oorspronkelijk komen er in Nederland geen grote aaneengesloten oppervlaktes naaldbos voor, maar dat veranderde toen men in de vorige eeuw massaal naalddhout ging aanplanten. Waarschijnlijk nam het aantal Zwarte Mezen in Nederland hierdoor erg toe. Vanaf ongeveer 1985 wordt er echter een afname gezien. Tussen 1990 en 2015 is de

Nederlandse broedvogelpopulatie van de Zwarte Mees zelfs gehalveerd. In 2017 werd de soort dan ook in de categorie 'Gevoelig' van de Rode lijst van Nederlandse broedvogels gezet. Het oppervlakte naalddhout in Nederland wordt kleiner door natuurlijke processen, selectieve kap en een veranderde plantkeuze, maar er wordt ook een achteruitgang gezien van de populatie Zwarte Mezen in gebieden waar het aandeel naalddhout weinig is veranderd. De precieze oorzaak hiervan is tot dusver onbekend. Ook in De Maashorst wordt een achteruitgang gezien. Het aantal broedparen van de Zwarte Mees halveerde tussen 2002 en 2010. Door middel van natuurtechnisch bosbeheer wordt voormalig productiebos in De Maashorst omgevormd naar gevarieerd bos, waarbij vooral gebiedsvreemde soorten als Grove Den en Douglasspar gekapt worden. Dit zou de achteruitgang van de Zwarte Mees in De Maashorst deels kunnen verklaren.

Net zoals de algemene Koolmees en Pimpelmees (*Cyanistes caeruleus*) is de Zwarte Mees een holenbroeder. Erg kieskeurig zijn ze niet. Nesten worden gemaakt in holtes in bomen of muren, maar ook wel eens in de grond, zoals in een konijnenhol of muizengang. Ook nestkasten worden gebruikt. Op De Maashorst zijn er gedurende vele opeenvolgende jaren broedgevallen van Zwarte Mezen in nestkasten gevonden, maar sinds 2012 zijn die aantallen erg gedaald. De broedtijd vindt plaats van begin april tot eind mei. Anders dan bij Koolmezen en Pimpelmezen zijn Zwarte Mezen voor hun broedsucces veel meer afhankelijk van vervollegsels. Bij de Zwarte Mees komen deze vaak voor en zijn ze vaak groter dan de eerste legsels. Een waarschijnlijke verklaring voor dit fenomeen is dat de voedselpiek in naaldbossen veel breder is dan die in loofbossen en vaak ook later in het seizoen valt.

Hoewel Zwarte Mezen niet onwillig lijken in het gebruik van nestkasten, lijkt competitie met de dominantere Kool- en Pimpelmezen het aantal broedgevallen van Zwarte Mezen in nestkasten erg te beperken. Succesvolle broedgevallen wor-

den vaak gevonden in kleinere mezenkasten met een kleine invliegopening. Koolmezen zijn voor dit soort kasten te groot. De Zwarte Mees lijkt een lichte voorkeur te hebben voor spleetvormige of ovale invliegopeningen ten opzichte van ronde invliegopeningen. Voor de Zwarte Mees lijkt het dus de beste optie om nestkasten aan te bieden die te klein zijn voor hun concurrenten, de Pimpelmees en de Koolmees. Details met betrekking tot maten van de nestkast, materiaal en ophangplek zijn te vinden in het overzicht aan het einde van dit verslag.

In De Maashorst dienen de kasten opgehangen te worden in de bekende zwarte mezenterritoria. Vooral de territoria op de Schaijkse Heide en bij Drie Vennen zijn hierbij van belang. Daar zijn de laatste jaren namelijk de meeste broedgevallen van Zwarte Mezen in nestkasten gevonden. Wat bosbeheer betreft is het vooral van belang dat kleine percelen met voornamelijk oude naaldbomen intact blijven, waarbij de bomen de kans krijgen om oud te worden, te rotten en de mezen te voorzien van natuurlijke nestgelegenheid. Door gekapte bomen te laten liggen wordt ook nestgelegenheid gecreëerd.

Kuifmees

Vergeleken met de felgekleurde Kool- en Pimpelmees is de Kuifmees (*Lophophanes cristatus*) maar een onopvallend gekleurde vogel. Wat natuurlijk wél opvalt is zijn prachtige driehoekige kuif. Ook de Kuifmees is een echte naaldbosbewoner en zelfs nog meer aan naalddhout gebonden dan de Zwarte Mees. Gemengde bossen worden ook wel bewoond, zo lang er maar voldoende naalddhout aanwezig is. Kuifmezen hebben een voorkeur voor dennen en zijn daarom vaker op hoge, droge gronden te vinden waar meer dennen groeien. Wat habitat betreft vertonen de Kuifmees en de Zwarte Mees nogal wat overeenkomsten, maar het onderscheid zit vooral in één belangrijke eigenschap. Anders dan de Zwarte Mees, die bestaande holtes gebruikt als nestgelegenheid, hakt de Kuifmees namelijk zelf een holte uit in het vermolmde

hout van een stronk of een gedeeltelijk dode boom. Nestholtes worden vooral uitgehakt in rottende dennen en in stammen van loofbomen als de berk. Hiervoor moet er genoeg zacht rot-tend hout aanwezig zijn. Bestaande holtes en nestkasten worden maar matig gebruikt. Tussen 2005 en 2010 zijn er verschillende broedgevallen van Kuifmezen gevonden in nestkasten op De Maashorst. De broedtijd van de Kuifmees vindt plaats van half april tot juli, waarin één tot twee legsels worden bebroed.

Kuifmees. 📷 *Stefan van Schaijk.*

Net als bij de Zwarte Mees namen de landelijke aantallen van de Kuifmees in de vorige eeuw waarschijnlijk toe door de grootschalige aanplant van naaldbos. Nu het aandeel naaldhout in Nederland vermindert, laat de Kuifmees een achteruitgang zien, maar minder snel dan verwacht werd. De Zwarte Mees, die veel minder aan naaldhout gebonden is, doet het veel slechter. De oorzaak voor dit verschil is nog niet bekend. Ondanks de landelijke achtergang bleef de broedvogelstand van de Kuifmees in Brabant stijgen in de periode 1990-2007, maar wel met pieken en dalen. In De Maashorst is het aantal broedparen echter gehalveerd tussen 2002 en 2010. Net als bij de Zwarte Mees kan deze achtergang deels verklaard worden door het veranderde bosbeheer in het natuurgebied.

Het feit dat Kuifmezen hun eigen nestholtes uithakken, lijkt een logische verklaring te zijn voor het feit dat ze niet graag gebruik maken van nest-

kasten. Broedgevallen in standaard mezenkasten zijn relatief zeldzaam, maar ze komen wel voor. Er lijkt echter geen specifiek type nestkast te zijn waarvoor de Kuifmees een voorkeur heeft, behalve dat ze het liefst gebruik maken van erg oude nestkasten. Daarom het advies om oude nestkasten vooral te laten hangen.

Bij het ontwerpen van kunstmatige nestholtes voor Kuifmezen lijkt het zinvol om deze zoveel mogelijk op natuurlijke nestplekken te laten lijken en ze de mogelijkheid te geven deze zelf uit te hollen. Nestkasten gemaakt van berkenstammen en gevuld met houtmoolm lijken redelijk gebruikt te worden. Andere materialen die gebruikt kunnen worden zijn bijvoorbeeld houtschaafsel, zaagsel of polystyreen. De natuurlijke materialen kunnen worden vermengd met behangplak, om de inhoud wat steviger te maken en het uithakken te stimuleren. Ook kunnen standaardkasten aan de voorkant beplakt worden met schors of een gedeelte van een stam, om deze een natuurlijker uiterlijk te geven. Details met betrekking tot maten van de nestkast en de ophangplek zijn te vinden in het overzicht aan het einde van dit verslag.

In De Maashorst dienen de nestkasten opgehangen te worden in de bekende Kuifmezenterritoria. Wat bosbeheer betreft wordt de Kuifmees geholpen met dezelfde beheermaatregelen als de Zwarte Mees. Door berken te laten groeien tot een breedte van minstens 30 cm op borsthoogte en deze daarna af te zagen, blijven er boomstompen over die Kuifmezen als nestplek kunnen gebruiken zodra deze rot genoeg zijn. Bomen kunnen ook geringd worden, maar het rottingsproces gaat daarbij langzamer dan bij het afzagen.

Matkop

De Matkop (*Poecile montanus*) kenmerkt zich toch wel een beetje door zijn luide nasale roep.

“DÈÈÈH-DÈÈÈH-DÈÈÈH-DÈÈÈH”. Verder is het eigenlijk maar een onopvallend vogeltje, dat ook nog eens heel erg op een andere mezensoort lijkt, de Glanskop (*Poecile palustris*). Toch verschillen ze onder andere van elkaar in hun habitatkeuze en

doordat de Glanskop gebruikt maakt van bestaande nestholten en de Matkop deze, net als de Kuifmees, liever zelf uithakt. Ten slotte doet de Glanskop het best aardig in Nederland. Dat kunnen we niet zeggen over de Matkop.

Net als de Zwarte Mees staat de Matkop op de Rode lijst van Nederlandse broedvogels. De landelijke stand is gehalveerd sinds 1990 en de precieze oorzaak van deze achteruitgang is alles behalve duidelijk. In De Maashorst is de broedvogelstand van de Matkop tussen 1996 en 2010 met maar liefst 70% afgenomen. Een forse daling. De soort doet het niet alleen slecht in Nederland, in heel West-Europa wordt een sterke achteruitgang gezien.

Matkop. 📷 *Stefan van Schaijk*

Het ideale habitat voor de Matkop is jong, laag bos met veel loofhout, een goed ontwikkelde struiklaag, veel dood hout en een hoge grondwaterspiegel. Moerasbossen als elzenbroek, berkenbroek, wilgenbos en aangeplante populierenbossen zijn favoriet. Matkopen zijn ook te vinden in naald- en loofbossen met weinig structuur, maar hier is de dichtheid veel lager.

De Matkop onderscheidt zich vooral van andere mezensoorten vanwege zijn voorkeur voor jonge bossen. De meeste mezen verschijnen in wat oudere bossen, wanneer er genoeg oud hout met geschikte nestgelegenheden te vinden is. Doordat Matkopen zelf hun nestholte uithakken, kunnen ze ook jongere bosstadia bezetten. Mits er voldoende dood hout aanwezig is! Bossen met een

hoge vochtigheid hebben een overvloed aan snel rottend hout en dat is precies wat de Matkop nodig heeft. De belangrijkste oorzaak van de achteruitgang van de Matkop lijkt het verdrogen van de bossen te zijn, maar daar is nog meer onderzoek naar nodig. Dit zou wel de achteruitgang van de Matkop in De Maashorst kunnen verklaren, waar verdroging al verschillende jaren een probleem is.

Als het gaat om het gebruik van nestholten dan hebben de Matkop en de Kuifmees redelijk wat gemeen. Dit geldt ook met betrekking tot nestkasten. Ook de Matkop lijkt erg onwillig in het gebruik daarvan. Toch worden Matkopen wel eens in standaard nestkasten gevonden, maar lijkt er geen voorkeur te bestaan voor een specifiek type, behalve voor oude kasten. Ook hierbij het advies om oude nestkasten vooral te laten hangen. Op De Maashorst hebben voor zover bekend nog niet eerder Matkopen in nestkasten gebroed. De eileg vindt plaats van begon tot midden april. De Matkop heeft meestal maar één legsel per jaar. Net als bij de Kuifmees lijkt het zinvol om kunstmatige nestholten voor Matkopen zoveel mogelijk op natuurlijke nestplekken te laten lijken. Eenzelfde soort nestkast als voor de Kuifmees zou daarom erg geschikt zijn. Vooral het gebruik van polystyreen heeft tot succesvolle resultaten geleid. Dit is echter geen natuurlijk materiaal, dus de vraag rijst in hoeverre we dit in onze bossen willen gebruiken. Details met betrekking tot maten van de nestkast en de ophangplek zijn te vinden in het overzicht aan het einde van dit verslag.

In De Maashorst dienen de kasten opgehangen te worden in de bekende Matkoppenterritoria. Wat bosbeheer betreft is het vooral van belang dat er genoeg staand (dood) hout overblijft. Gekapt hout dient niet afgevoerd te worden. Opstanden van berk, wilg en els moeten de kans krijgen om bomen van voldoende dikte te laten groeien. De belangrijkste beheersmaatregel met betrekking tot de Matkop is het terugdringen van de verdroging en het herstellen van de grondwaterstand in De Maashorst.

Conclusie

Hopelijk is dit nestplan een opstapje naar de bescherming van de Zwarte Mees, Kuifmees en Matkop en hun leefomgeving en geeft het aanbieden van geschikte nestgelegenheden, zowel natuurlijke als kunstmatige, het gewenste steuntje in de rug. Onderzoek naar de broedbiologie van deze soorten kan een essentiële rol spelen bij het achterhalen van de oorzaken van de achteruitgang van deze soorten, die veelal onbekend zijn.

De eerste stap is het uittesten van de nestplannen in de praktijk, om erachter te komen in hoeverre deze soorten gebruik maken van de aangeboden

nestgelegenheden. Zonder twijfel zal er nog het een en ander aangepast moeten worden. Niet alleen de Nestkastenwerkgroep van Vogelwacht Uden, maar ook andere vogelwerkgroepen in Nederland spelen hierbij een hoofdrol. Hopelijk is dit nestplan daarvoor een geschikte start.

Het volledige verslag "Nestplan Zwarte Mees, Kuifmees en Matkop in De Maashorst" is op te vragen bij Vogelwacht Uden of bij mij persoonlijk via noudberg@hotmail.com. Hierin is ook de bronvermelding terug te vinden.

Noud van den Berg

Aanbevelingen met betrekking tot maten van de nestkast, materiaal en ophangplek

	Zwarte Mees	Kuifmees	Matkop
Materiaal	Houtbeton.	Kasten gemaakt van berkenstammen, gevuld met houtmoolm, houtschaafsel, zaagsel (dit eventueel vermengd met behangplak) of polystyreen. Standaard nestkasten kunnen worden beplakt met schors of een gedeelte van een stam en gevuld worden met voornoemde materialen. Oude kasten lijken de voorkeur te hebben, deze laten hangen.	Hetzelfde als bij de Kuifmees.
Maten	Kleinere mezenkast, 9x12x24 cm.	Standaard mezenkast, geen specifieke voorkeur.	Standaard mezenkast, geen specifieke voorkeur.
Invliegopening	26 mm	30 mm	30 mm
Hoogte	40-240 cm	200 cm	150-200 cm
Locatie	In de buurt van naaldbomen, het liefste aan een boom als Fijnspar of Grove den.	Naaldbomen in de buurt van Meidoorns en Struikheide.	Geen specifieke voorkeur. Matkop territoria en geschikte gebieden, vooral jong, laag bos met veel loofhout, een goed ontwikkelde structuurlaag en veel loofhout, hoge grondwaterspiegel.
Beheer	Kleine percelen met voornamelijk oude naaldbomen intact houden, wanneer er wel naalddhout gekapt wordt, bestaat de voorkeur voor jonge naaldbomen, deze laten liggen.	Hetzelfde als bij Zwarte mees. Berken niet meteen bestrijden, maar laten groeien en daarna afzagen zodat er stompjes overblijven.	Aanwezigheid van veel dood (staand) hout, gekapt hout niet afvoeren, goede structuurlaag bevorderen, delen laten volgroeien met bomen als berk, wilg en els, terugdringen van verdroging.

Uitgelicht

Zeevogels

In deze editie van het Bruujssel richten we ons op de groep van Zeevogels. Het betreft een interessante groep vogels waarvoor je naar de kust moet of nog beter een tocht vanuit IJmuiden of Scheveningen kunt maken de Noordzee op. De meeste kans op leuke waarnemingen heb je aan de kust na een Noordwester storm of per boot in het najaar. In de orde van de stormvogelachtigen: *Procellariiformes* zijn ongeveer 120 soorten zeevogels verzameld die allemaal voortreffelijk kunnen vliegen en een groot deel van hun leven op volle zee doorbrengen. De meeste soorten van deze zeevogels met neusbuisjes komen alleen aan land om te broeden. Dat doen ze dan in meestal omvangrijke broedkolonies op zeekusten of afgelegen eilanden. De orde *Procellariiformes* is verdeeld over 4 families: *Diomedidae* (albatrossen), *Hydrobatidae* (stormvogeltjes), *Pelecanoididae* (duikstormvogels) en *Procellariidae* (pijlstormvogels en echte stormvogels). Alle *Procellariiformes* leven "pelagisch", op volle zee. Ze hebben lange, smalle vleugels, zwempoten met zwemvliezen tussen de tenen en een gereduceerde achterteen. Het verenkleed is overwegend zwart of grijs, vaak met witte onderdelen. De grootte loopt uiteen van vijftien cm (Dwergstormvogeltje) tot 1,3 m (Grote of Reuzenalbatros) met een spanwijdte tot 3,6 m. Een hoofdkenmerk van de *Procellariiformes* is de aanwezigheid van neusbuisjes op de snavel. Verder is de snavelbedekking samengesteld uit afzonderlijke hoornplaten met groefjes ertussen. We zullen ons bij de bespreking van deze groep beperken tot de **Noordse Stormvogel**, de **Noordse Pijlstormvogel**, het **Stormvogeltje**, en het **Vaal Stormvogeltje**. Verder bespreken we uiteraard de **Jan Van Gent** en zullen we van de Alkenfamilie

Alcidae de **Zeekoet**, de **Alk** en de **Papegaaiduiker** onder de loep nemen. Zijdelings komen ook de **Vale** en **Grauwe Pijlstormvogel**, de **Zwarte Zeekoet** en de **Kleine Alk** nog aan bod.

Noordse Stormvogel

- *Fulmarus glacialis* -

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: de Noordse Stormvogel heeft een verspreidingsgebied rondom de Noordpool, in de noordelijke delen van de Atlantische en de Grote Oceaan. De dieren broeden op rotskusten en eilanden van Canada en Groenland tot Nova Zembla en zuidwaarts tot op de Britse eilanden en in Bretagne. Er zijn twee vormen: een lichte, witbuikige en (meer noordelijk) een donkere, geheel grijze. Het zijn "pelagische", in volle zee levende vogels die één ei per jaar leggen en schijnbaar moeiteloos over oceanen zeilen, alle stormen trotserend. Buiten de broedtijd rusten ze zelden op het land. Op het droge bewegen ze zich onhandig voort. Daar trekken ze hun poten onder hun lijf en blijven ze het liefst stil zitten.

Noordse Stormvogel. 📷 John Hermans

Deze vogels eten vissen en pijlinktvissen, die ze in een stootduik aan het wateroppervlak vangen. Langs rotskusten maken ze ook wel jacht op kreeftachtigen. Op volle zee volgen ze dikwijls vissersschepen en zijn er dan als de kippen bij als die visafval overboord zetten. Toch is ook de Noordse Stormvogel een vogel die heel gevoelig is voor veranderingen in zijn leefomgeving. Al etend krijgt hij allerlei troep binnen. De toenemende vervuiling van zeeën met plastic wordt hem geregeld noodlottig. Zoals eerder aangegeven komen ze alleen aan land om te broeden. Zelfs dan lijken ze liever door te vliegen, want zodra ze hun nest hebben gevonden, gaan ze eerst nog drie weken uit vissen, voor ze er eieren in leggen. Zo kweken ze vetreserves aan, die nodig zijn voor het grootbrengen van hun jong. De vogels leggen in broedkolonies dicht bij elkaar hun nesten aan. Meestal is het nest niet veel meer dan een kuiltje, gestoffeerd met steentjes. Noordse Stormvogels houden er niet van om tijdens het broeden gestoord te worden. Hun nesten liggen vaak in open terrein en zijn dus gemakkelijk te vinden voor predatoren; ze hebben daartegen een originele verdedigingstechniek. Bijna als de burgers in belegerde, middeleeuwse steden bestoken ze de vijand met stralen warm, stinkend vet, vanuit de snavel. Het is een olierijke voedzame brij die ze ook aan hun jongen geven. In mei legt het vrouwtje een enkel ei. De ouders zijn erg zorgzaam en broeden hun ei in wisseldienst uit, wat bijna twee maanden duurt. Het jong is een witte pluizige donzen bal en wordt ongeveer 45 dagen gevoerd, zonder dat het zijn richel verlaat.

Herkenning: de Noordse Stormvogel is wat kleiner dan een Zilvermeeuw. Toont op afstand wat meeuwachtig, maar met een dikke nek en krachtige stevige snavel met bovenop buisjes. Deze buisvormige neusgaten bevatten klieren die overtollig zout uitscheiden, dat met zeewater en voedsel is opgenomen. Die klieren filteren het zout uit het bloed. Het lichaam is wit met een grijzige rug en staart en grijze vleugels met wit veld op de basis van de armpennen. De kop is wit met een donker

'masker' rond het oog. Arctische vogels zijn donkerder, vooral donkergrijs, op zowel lichaam als op de bovenzijde van de vleugels. De Noordse Stormvogel heeft een heel kenmerkend vliegpatroon: reeks snelle ondiepe vleugelslagen gevolgd door een lange glijvlucht op stijve, vlakke vleugels. De Noordse Stormvogel glijdt vaak boven zee en snijdt daarbij in bochten met de vleugelpunt vrijwel door het water. Hij gaat bij harde wind over in keilvlucht met regelmatige series vleugelslagen die ontspannen overkomen. Op zee is de Noordse Stormvogel vaak zwijgzaam, bij het nest vaak wat kakelende keelklanken.

Noordse Pijlstormvogel

- *Puffinus puffinus*

- *Algemene kenmerken*

en (broed)biotoop: de Noordse Pijlstormvogel is een talrijke broedvogel in Noord en West Groot-Britannië (en Ierland). Op de Noordzee is hij vooral te zien in de periode juni-oktober, maar in kleine aantallen. De Noordse Pijlstormvogel is een oceanische trekvogel, die alleen aan land komt om te broeden. In de herfst zwerven de Noordse Pijlstormvogels vanuit de Noord-Atlantische Oceaan ver naar het zuidwesten. Vele overwinteren voor de kust van Brazilië. Sommige blijven in Europese wateren, zodat je hier zeldzame winterwaarnemingen kunt doen. Hun hele leven doorkruisen Noorse Pijlstormvogels de onmetelijke oceaan, van de ijzige subarctische wateren bij IJsland tot de tropische zeeën voor de kusten van Zuid-Amerika. Ze hebben een uitzonderlijk goed ontwikkeld richtingsgevoel en vinden hun broedplaatsen feilloos terug na een reis van vele duizenden kilometers. Bij het overbruggen van die grote afstanden maken ze handig gebruik van de stijgende lucht boven de golfkammen. Bovendien kunnen ze effectief vliegen dankzij hun lange smalle vleugels. Olievlekken en visnetten vormen de grootste gevaren voor Noordse Pijlstormvogels op zee en voor al hun verwanten (waaronder alba-

trossen en stormvogeltjes). Stormvogels vissen dikwijls in groepsverband. Ze vliegen laag over het water en storten zich op het zien van een prooi omlaag in het water; het zijn ook goede zwimmers. Ze eten in hoofdzaak kleine vissen (haringen, sprotjes, sardines), pijlintvissen en kreeftachtigen. Ierse vissers gebruiken groepjes stormvogels als baken, dat hun vertelt waar de scholen makreel zich bevinden. Voor zijn nest graaft het mannetje van de Noordse Pijlstormvogel met zijn poten en snavel een tunnel in de grond of neemt bezit van een leeg konijnenhol. Hij stoffeert deze met veertjes en plantendelen. Het vrouwtje legt daar halverwege april een enkel wit ei, waarop zij zeven weken gaat broeden. Is het jong uitgekomen, dan krijgt het gemiddeld eens per twee nachten voedsel toegediend; de ouders wisselen elkaar om de zes uur af op het nest. Aldus groeit het jong tot het na twee maanden zwaarder is dan de ouders. Het heeft dan voldoende voedselreserves in zijn lijf voordat het zijn eerste vlucht maakt.

Noordse Pijlstormvogel. 📷 Mark Zekhuis

Herkenning: de Noordse Pijlstormvogel is gemakkelijk te herkennen: opvallend zwart van boven en wit van onder met een scherpe begrenzing tussen de twee helften. Hij vliegt met snelle, stijve vleugelslagen, gevolgd door een periode van keilen en zweven en hij scheert laag over de golven, waarbij hij eerst de bovendelen en vervolgens de onderzijde toont. De **Vale Pijlstormvogel** - *Puffinus mauretanicus* - De Vale Pijlstormvogel is vooral een zomergast in lage aantallen (juli-oktober). Hoewel hij op de Rode Lijst staat als

ernstig bedreigd, wordt hij de laatste tijd paradoxaal genoeg in lage aantallen het hele jaar door waargenomen op de Noordzee. Hoewel vergelijkbaar met de Noordse wat betreft grootte is hij aanzienlijk zwaarder en krachtiger, met name de kop en de hals, waardoor de voorzijde zwaarder toont. De Vale Pijlstormvogel is bruinigrijzer van onderen met een diffuse begrenzing. Hij heeft ook een kortere staart, maar in tegenstelling tot de Noordse steken de voeten duidelijk tot voorbij de staart. De **Grauwe Pijlstormvogel** - *Puffinus griseus* - De Grauwe Pijlstormvogel is een schaarse maar wijdverspreide zomergast van het zuidelijk halfrond en bereikt de Noordzee van juli tot oktober. Hij is op het eerste gezicht gemakkelijk te herkennen: een geheel donkere pijlstormvogel die in goed licht een opvallend zilverachtig centrum op de ondervleugel toont. Hij kan echter nog wel eens verward worden met een donkere Vale Pijlstormvogel.

Stormvogeltje

- *Hydrobates pelagicus* - en

Vaal Stormvogeltje

- *Oceanodroma leucorhoa* -

Algemene kenmerken

en broed(biotoop): de stormvogeltjesfamilie *Hydrobatidae* bevat piepkleine oceaانvogels met een lengte van nauwelijks twintig centimeter en een gewicht van maar 23 tot 60 gram. De soorten op het zuidelijk halfrond hebben lange poten en afgeronde vleugels; die op het noordelijk halfrond korte poten en meer puntige vleugels. De meeste hebben donkere boven- en lichte onderdelen met meer of minder opvallende, lichte vleugelbanden en vaak een wit veld op de stuit. Alle stormvogeltjes hebben zwemvliezen tussen de tenen en neusbuisjes op de snavel. Ze zijn ook allemaal 's-nachts actief. Stormvogeltjes zijn echte oceaانvogels met een pelagische levenswijze. Elk soort is weer anders gespecialiseerd en stelt andere eisen aan het zoutgehalte en de temperatuur van het

zeewater. Het Stormvogeltje is de kleinste zeevogel van Europa en broedt vrijwel uitsluitend langs de kusten van Europa. Verder broedt er alleen nog een klein aantal paren in Noordwest-Afrika. 90% van de Stormvogeltjespopulatie broedt op maar tien eilanden waaronder de Faeröer, IJsland en Ierland. Verder zijn er nog kleine kolonies in Frankrijk, Spanje, Italië en Griekenland. Zulke tere wezentjes als het Stormvogeltje zou je op ruwe wereldzeeën niet verwachten. Zijn geringe formaat maakt hem echter op het land in de broedtijd een makkelijke prooi voor roofdieren (katten en ratten), ook al broedt hij onder de grond en is hij alleen 's-nachts actief. Bovendien wordt hij overdag ook bejaagd, vooral door grote meeuwen. Stormvogeltjes hebben een fladderende vliegstyl die aan vleermuizen doet denken, met korte zweefpauzes en veel getrappel van de neerhangende pootjes in het water. Zo zien zeelui ze ook vaak en de meer bijgelovigen onder hen werden vroeger vaak bang wanneer ze dit roetzwarte, eigenaardig laagvliegende vogeltje achter hun schip zagen opduiken. Ze meenden dat in die vogels verdoemde zielen van dode zeelui huisden, die hun schip achtervolgden tot in de hevigste stormen. Het Stormvogeltje volgt dikwijls schepen op zee en doet zich tegoed aan overboord geworpen afval. Dat zie je het verwante Vale Stormvogeltje nooit doen. Wel hebben beide soorten verder dezelfde eetgewoonten. Ze lusten plankton, pijlinktvisjes en andere kleine weekdieren, visjes, uitwerpselen van robben en walvissen. Alleen in de voortplantingstijd komen deze vogeltjes naar de kust. Ze vormen daar broedkolonies, waar de broedparen dicht op elkaar gepakt zijn. Ze graven een hol of nemen bezit van een rotsspleet, waar ze zo onzichtbaar mogelijk gaan zitten broeden. Het vrouwtje legt elk jaar slechts één ei, in mei of juni. Dat wordt ongeveer 40 dagen door beide ouders om beurten uitgebroed. Het jong wordt twee maanden gevoerd, alvorens het uitvliegt. Vaal Stormvogeltje: overeenkomstig de geslachtsnaam *Oceanodroma*, die "oceanloper" betekent, brengen Vale Stormvogeltjes het groot-

ste deel van hun leven op volle zee door. Het zijn meesterlijke vliegers die zich op de grond, waar ze zich alleen in de voortplantingstijd en 's-nachts neerzetten, vrij onhandig voortbewegen. Vale Stormvogeltjes vangen kleine prooidiertjes aan het zeeoppervlak. Ze eten in hoofdzaak grof plankton als roeipootkreeftjes, larven van grotere schaaldieren en pijlinktvissen en visbroed. De vogels volgen af en toe walvissen en robben in de hoop maaltijdresten te kunnen oppikken. Vale Stormvogeltjes broeden in kolonies op eilandjes. Ze broeden op de Hebriden, de Shetland Eilanden, de Faeröer, de Lofoten en IJsland. Het nest wordt in een rotsspleet of rotsholte aangelegd. In zachte grond graven de vogels soms zelf holen uit. Het vrouwtje legt elk jaar één ei, dat in verhouding tot haar lichaam erg groot is. Het ei wordt meestal meer dan 40 dagen bebroed, waarbij de broedparen elkaar afwisselen. Nadat de jongen zijn uitgekomen, worden ze nog een dag of vijf door een van de ouders warm gehouden. Ze worden 's-nachts gevoerd. Buiten de broedtijd legt het Vaal Stormvogeltje grote afstanden af boven de oceaan, waarbij hij meestal ver van iedere kust blijft. Toch kan het gebeuren dat het vogeltje door opeenvolgende stormen uitgeput raakt en naar de vaste wal wordt gedreven. Zo belanden Vale Stormvogeltjes ook op onze kust, vooral na herfststormen.

Stormvogeltje.

Herkenning: het Stormvogeltje is een piepkleine zeevogel met een bol kopje en een fijn snaveltje. De hoekige witte stuitvlek steekt sterk af tegen het

zwarte verenkleed. Het Stormvogeltje heeft een recht afgesneden staart en een opvallende lichte band op de ondervleugel. De vlucht doet wat nerveus aan en doet denken aan die van vleermuizen met korte zweefpauzes en veel getrappel van de neerhangende pootjes in het water. Het Vale Stormvogeltje heeft een overwegend donkerbruin verenkleed, een steil oplopend, iets hoekig voorhoofd, een korte snavel met neusbuisjes en dunne pootjes met zwemvliezen tussen de tenen. Daarin zijn alle stormvogeltjes gelijk, maar alleen deze soort heeft een lichtbruine band op de bovenvleugel en vaak een donker bandje midden over de witte stuit. Het verschil tussen het Vaal Stormvogeltje en het Stormvogeltje, dat aan onze kust nog zeldzamer is, is zijn duidelijk gevorkte staart. Zijn vlucht is grillig dansend met veel plotselinge wijzigingen van koers en snelheid. Hij glijdt vaak op de manier van pijlstormvogels vlak boven de golven; maar op andere momenten vliegt hij met krachtige, diepe wiekslagen op de manier van sterns.

Jan-Van-Gent

- *Morus bassanus* –

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: de Jan-van-Gent is een "pelagische" vogel die veel van zijn tijd in volle zee doorbrengt. Hij komt alleen aan land om te broeden. Dat doet hij het liefst op steile rotskusten, vaak in grote kolonies. Verder landinwaarts zie je hem maar zelden. Alleen na zware stormen kom je in het binnenland nog wel eens een verdwaalde of uit de koers geraakte Jan-van-Gent tegen. Behalve in Noordwest-Europa komt onze Jan-van-Gent in Noord-Amerika voor. In Europa nestelen de Jan-van-Genten het liefst op rotseilandjes, vooral voor de kusten van IJsland, Noorwegen, Schotland, Duitsland en Frankrijk (Kanaal-eilanden, Helgoland, Sept-Iles bij Bretagne). Ook in Newfoundland zijn broedkolonies. Vanaf september trekken de dieren naar het zuiden; in de winter vind je ze in

het Middellandse Zeegebied en langs de Afrikaanse kust tot Senegal. Jan-van-Genten eten uitsluitend vis, zoals jonge makreel, sardines en ansjovis; Hun vangtechniek is bepaald spectaculair. Ze zweven op een hoogte van tientallen meters boven de golven en zodra ze een visje zien, vouwen ze de vleugels half in en voeren ze, letterlijk hals over kop, een loodrechte stootduik uit met zo'n vaart dat het schuim wel drie meter hoog opspat. Hij waagt zich hierbij tot wel vijf meter diep. Zodra de dieren geslachtsrijp zijn rond het vijfde of zesde jaar, gaan ze een paarbinding voor het leven aan. Ze bouwen dan een nest op steile rotswanden langs de zeekust. Op een smalle richel of een flauw hellend gedeelte stapelen ze zeewier op vermengd met aarde en veren. Het vrouwtje legt een enkel blauw ei, dat door beide ouders om beurten wordt bebroed. Het duurt een dag of veertig voor het uitkomt; het jong is eerst overdekt met lang wit dons en lijkt op een grote pluisknaal. De bruine veren van het jeugdkleed groeien er later doorheen. Beide ouders voederen hun enig kind met visjes, die ze uit zee ophalen. Het jong groeit als kool en bereikt al na tien weken een gewicht van 4,5 kg- nog een kilootje meer dan de ouders zelf! De jonge vogel verlaat het nest als hij ongeveer drie maanden oud is. Op dat moment kan hij echter nog niet vliegen. Hij laat zich pardoos van de richel omlaag vallen, loodrecht de zee in en zo begint hij al zwemmend aan zijn zelfstandige leven. Twee weken later heeft hij ook het vliegen onder de knie.

Jan-van-Gent. 📷 Dick Slaa

Jan-van-Gent. 📷 Dick Slaa

Herkenning: de Jan- van-Gent is groter en met een langere nek dan alle meeuwen. Het lichaam is lang en de staart en vleugels zijn lang en puntig; weinig zeevogels halen zo'n enorme spanwijdte (tot 1,80 m) . De snavel is dolkvormig met een groef op de bovensnavel. De adult is geheel wit met zwarte vleugelpunten, een goudgele kop en hals met zwart rondom de snavelbasis. Juveniel is grijsbruin met witte vlekken; onvolwassen vogels worden met de jaren witter en zijn na vier jaar uitgekleurd. De Jan-van-Gent is een uitstekende vlieger, die hoge snelheden haalt, maar ook urenlang vlak boven de golven kan voortzweven, vrijwel zonder de vleugels te bewegen. Maar bij de start en de landing is hij traag en onhandig, vanwege zijn korte pootjes.

Zeekoet

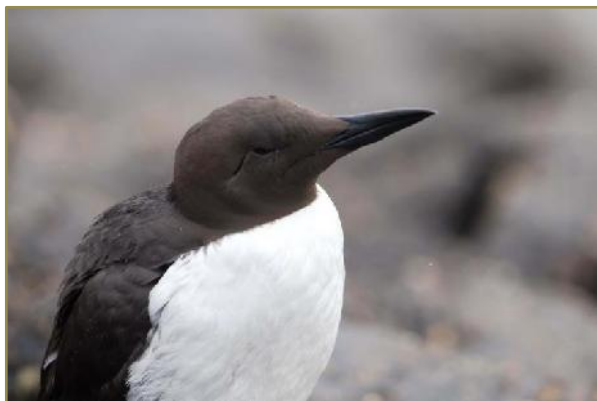
- *Uria aalge* -

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: zeekoeten zijn middelgrote zeevogels; ze zijn nauwelijks groter dan onze Wilde eend. Hun algehele verschijningsvorm, met name het slanke gestroomlijnde lichaam verraadt een hoge graad van aanpassing aan het zeemilieu en een goed duikvermogen. Bijna overal op het noordelijk halfrond leven Zeekoeten "pelagisch". Ze komen alleen aan land om te broeden. Het zeemilieu waarin de vogels leven vormt vanwege de olieervuiling een bedreiging voor de soort. Zeekoeten leven alleen op het noordelijk halfrond.

's-Winters komen ze verspreid op de Noord-Atlantische Oceaan voor, zowel aan de Amerikaanse als Europese zijde in het gebied tussen de rand van het pakijns in de poolzee tot bij Portugal. In de zomer trekken de vogels zich in noordelijke richting terug. In West-Europa broedt de Zeekoet vooral op IJsland en de Britse eilanden, verder plaatselijk langs de kusten van Portugal tot Lapland en Nova Zembla, alsook op Helgoland en rond de Oostzee. Zeekoeten verzamelen zich in de broedtijd in grote, rumoerige kolonies. Hun broedplaatsen zijn meestal lastig bereikbaar, omdat de vogels een voorkeur hebben voor smalle richels en nissen in steile rotswanden langs zee-kusten zowel op het vasteland als op voorliggende eilanden. Het broedpaar doet geen moeite om een nest te bouwen, zelfs niet dat daarop lijkt. Het vrouwtje legt haar ei op de kale rotsbodem. Dat ei is opvallend kegelvormig, zodat het niet weg kan rollen en over de rand van de richel in zee valt. Het ei wordt door beide broedparen in ongeveer 1 maand uitgebroed. Het jong wordt soms pas 10 weken na het uitkomen vlieg vlug. Zeekoeten eten vrijwel uitsluitend vis waaronder vooral veel ondermaatse makreel, haring, kabeljauw en wijting.

Zeekoet. 📷 John Hermans

Ook 's-Winters, wanneer ze de oceaan afschuimen op zoek naar voedsel, leven zeekoeten in grote groepen. Komt zo'n groep ergens een school vis op het spoor, dan zetten alle vogels de achtervolging in en duikt de een na de ander onder. Ze jagen meestal in de bovenste waterlagen. Doordat zeekoeten zwemmend vissen, zijn ze erg gevoelig

voor zeevervuiling. Omdat ze veel op het water zitten, komen ze vaak in stookolievelden terecht. **Herkennen:** de Zeekoet is groter dan een Fuut met korte vleugels en een lange, donkere, taps toelopende snavel. De nek is langer dan bij de andere alken. De adult is in zomerkleed met de kop, nek en rug chocoladebruin (niet zwart) en de borst en de buik wit. Sommige hebben een "witte" bril rond het oog wat naar het noorden toe vaker voorkomt. Noordelijke vogels zijn ook wat donkerder, bijna zwart. In winterkleed zijn nek, zijkop en achterkop wit. De Zeekoet vliegt gewoonlijk met een vrij hoge snelheid en heeft een zeer snelle snorrende vleugelslag. De gebruikelijke roep is een grommend "arr". De Zwarte Zeekoet - *Cephus grylle* - de Zwarte Zeekoet behoort tot de alkenfamilie *Alcidae*. De Zwarte Zeekoet broedt in de koude en koel-gematigde delen van het noordelijk halfrond, van Alaska en Canada via Groenland, IJsland, de Britse eilanden, Scandinavië en Noord-Rusland tot ver in Siberië. Hij laat zich af en toe aan onze Noordzeekust zien, meestal in het najaar, wanneer hij zijn winterkleed draagt. Zwart, wit en rood zijn de kleuren van de Zwarte Zeekoet. Afgezien van het sneeuw witte, min of meer eironde sterk contrasterende witte vleugelveld hebben de volwassen vogels in de broedtijd een bijna volledig zwart verenkleed. Wanneer de Zwarte Zeekoet zijn snavel opent, blijkt de binnenzijde daarvan even knalrood als de kleine van zwemvliezen voorziene poten. De staart is iets puntig. In zijn winterkleed valt de Zwarte Zeekoet veel minder op. In die periode van het jaar is hij lichter, meer vlekkelig grijs van kleur, maar hij behoudt een wat donkerder rug en het witte vleugelveld. Ook de poten zijn dan ook niet meer zo stralend rood.

Alk

- *Alca torda* -

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: de Alk is een wat plumpe vogel met een zwarte jas en een zuiver witte buik.

Hij bezoekt af en toe onze kustwateren, vooral 's-winters. De Alk dreigt dezelfde weg op te gaan als de Reuzenalk, die al eeuwen geleden is uitgestorven. Hij is een van de zeldzaamste, meest bedreigde vogels van West-Europa en hij heeft veel te lijden van vervuiling van het zeemilieu. Het verspreidingsgebied van de Alk omvat een groot deel van de koele en gematigde zones op het noordelijk halfrond. De soort komt voor langs de kusten van de Atlantische Oceaan en de Noordelijke IJszee, van West-Europa via Groenland tot Noordoost-Canada. De Europese broedkolonies bevinden zich vooral op IJsland, de Britse eilanden en in Scandinavië; nog iets dichterbij huis, op Helgoland en in Bretagne broeden ook enkele paren. In de winter verblijft hij op zee, al komt hij soms dicht bij de kust. Er gaan vaak acht tot negen maanden voorbij zonder dat hij een poot aan land zet.

Alk. 📷 Marc Gottenbos

Alken eten hoofdzakelijk vis (vooral zandspieringen, smelten en lodden) die ze in volle zee vangen. Zien ze ergens een school vis, dan duiken ze er midden in tot zes meter diepte en ze zwemmen onder water ook horizontaal achter prooi aan om die te bemachtigen. De broedkolonies van de Alken zijn vaak heel losjes opgezet. Elk broedpaar zoekt een plekje op een richel of op de bovenrand van een steile rotskust. Het nest stelt weinig voor; de toekomstige ouders rapen hooguit wat stengeltjes, takjes of aarde bij elkaar. Het ene ei wordt om beurten door het mannetje en het vrouwtje

bebroed. Het is aan een kant kegelvormig versmald, zodat het nooit ver weggrolt. Het broeden neemt 32 tot 39 dagen in beslag. Is het jong uit het ei gekropen, dan wordt het door beide ouders met veel zorg omringd en voortdurend met visjes gevoerd. Het is een nestvlieder, die dus vrij spoedig de nestplaats verlaat, in dit geval binnen achttien dagen. Vliegen kan hij dan nog niet. Gezien de plaats waar het nest zich bevindt, op die richel, heeft het jong dus geen andere keus dan zich omlaag, in zee te storten. Door zijn lichte gewicht doorstaat hij die huiveringwekkende doodsprong meestal zonder kleerscheuren.

Herkenning: de Alk is een tamelijk gedrongen uitziende vogel, die wat doet denken aan een pinguïn (Fransen noemen hem ook "petit pingouin"). Het lichaam is nog wel aardig slank, maar de hals is vrij dik en de kop torst een zware snavel. De vleugels zijn spits en betrekkelijk kort. Het verenkleed is ook 's-zomers in de voortplantingstijd, in eenvoudige kleuren uitgevoerd: louter zwart en wit. Vrolijke noten ontbreken afgezien van een wit lijntje van oog naar snavel, een sierlijk, wit dwarsstreepje bij de snavelpunt en een smalle, witte band op de vleugel. De poten zijn helemaal zwart met zwemvliezen tussen de tenen. In het winterkleed hebben de volwassen vogels wat meer wit op de keel en de wang, maar ook dan is hun uitdossing sober. De Alk vliegt net als de Zee-koet met snelle snorrende vleugelslag, maar toont in de vlucht zwarter en heeft een stomper kopprofiel door de minder puntige snavel. De roep is een grommend *carrrr*.

Kleine Alk - *Alle alle* - de Kleine Alk is het kleinste lid van de alkenfamilie en dus verwant met de Alk en de Papegaaiduiker. Hij leeft meestal op volle zee en komt alleen vrijwillig aan land om te broeden. Dat doet hij in de hoog-arctische streken, met name in Groenland en Spitsbergen. Aan onze kust zie je de Kleine Alk vrijwel alleen 's-winters, vooral na westerstormen. De Kleine Alk wordt niet langer dan twintig centimeter en is qua grootte het best te vergelijken met de Spreeuw.

Zijn sober zwart-witte verenkleed is verre van spectaculair. De kop en de bovendelen zijn zwart, de onderdelen wit. Boven het oog is vaak een wit vlekje te zien. Ook in de schouderstreek prijken een paar witte streepjes. In de winter breidt het wit van de borst zich uit over de keel en de wang- en oorstreek.

Kleine Alk. 📷 John Hermans

Papegaaiduiker

- *Fratercula arctica* -

Algemene kenmerken

en (broed)biotoop: de Papegaaiduiker ziet er een beetje clownesk en exotisch uit met zijn driehoekige, kleurig gebandeerde snavel, die overigens buiten de broedtijd een soberder uiterlijk heeft. De Papegaaiduiker is een zogenaamde pelagische vogel, die de meeste tijd in volle zee doorbrengt. In de zomermaanden zit hij op de bovenrand van kliffen of op steile hellingen met enige begroeiing. 's-Winters zit hij op volle zee, vaak nog verder van het land dan alle andere leden van de alkenfamilie. Papegaaiduikers leven langs de kusten van de Noord-Atlantische Oceaan en de Noordelijke IJszee. In de zomer vind je ze in hun broedkolonies, van Bretagne en de Britse eilanden via de Noorse en Russische kust tot op Groenland en Nova Zembla. De voornaamste broedkolonies vind je op IJsland (2 tot 3 miljoen broedparen), in Ierland, Schotland, op de Shetland-eilanden en in Scandinavië. Ook in Frankrijk broedt een klein aantal papegaaiduikers en wel in

Bretagne op de eilandengroep Sept-Iles en in de baai van Morlaix. Papegaaiduikers eten bijna uitsluitend vis, zoals zandspieringen en meunen, maar af en toe vangen ze ook wel kreeftachtigen en wormen. Ze jagen in groepjes en duiken onder om de prooi te achtervolgen. Tijdens het duiken vergroten ze hun snelheid door met hun kleine vleugels te slaan. Het duiken gaat ze bijzonder goed af en ze bereiken daarbij diepten van verschillende meters. De paring heeft in volle zee plaats. Daarna gaan de partners aan land en graven samen een nesthol, meestal 1,5 meter diep in de aarde. Soms nemen ze ook hun intrek in een verlaten konijnenhol. Dat nest bevindt zich vaak aan de voet van een steile klifwand aan de kust, onder een steenblok of in een rotsspleet. Het wordt gestoffeerd met veertjes, blaadjes en andere plantendelen. Het vrouwtje legt er een wit ei met bruine of lichtpaarse vlekjes. Ze broedt dat in hoofdzaak zelf uit in ongeveer 40 dagen. Papegaaiduikers zijn koloniebroeders, soms van tienduizenden dieren bij elkaar. De jonge Papegaaiduikers zijn nestblijvers. Ze komen uit het ei met een jas van dons, bruin op de rug en wit op de buik. Ze worden gevoerd met visjes, die hun ouders uit zee voor ze aandragen, op een rijtje dwars in de snavel. Op de prille leeftijd van 38 dagen worden ze letterlijk aan hun lot overgelaten, ze moeten dan maar zien hoe ze zich zonder de hulp van hun ouders door het leven slaan. In het duster van de nacht verlaten ze het nest en begeven ze zich in zee. Na vier of vijf jaar worden ze geslachtsrijp.

Papegaaiduiker. 📷 Dick Slaa

Herkenning: In de broedtijd heb je aan de kleurige driehoekige snavel genoeg om de Papegaaiduiker met zekerheid te herkennen. Het is een patroon van gele, rode en grijsblauwe banden. Ook de hoge, zijdelings samengedrukte vorm is heel kenmerkend. Na de broedtijd wordt de snavel minder opvallend, want dan vallen de buitenste hoornlagen af en verdwijnen de kleuren. De snavel is dan geelachtig. Dan vergrijzen ook de witte wangpartijen zodat ze minder afsteken. De Papegaaiduiker ziet er nogal gedrongen uit met een grote, ronde kop en een korte hals. Ze staan vaak tamelijk rechtop, op hun oranje poten met zwemvliezen tussen de tenen. Borst en buik zijn wit, de rest van het lichaam zwart, afgezien van de witte wangpartij met daarin een roodomrand oog dat

nog sprekender is gemaakt met zwarte oogschaduw. De reguliere vlucht van de Papegaaiduiker is snel met een snorrende vleugelslag, maar hij kan bij de landing of in stijgwinden langs kliffen ook kort zweven. De Papegaaiduiker is zwijgzaam, maar in kolonies is een laag grommend *arrrh* te horen.

Dick Slaa

Bronvermelding:

Handboek vogels van Nederland, *Luc Hoogenstein en Ger Meesters*

Vogels van Europa, *Editions Atlas*

Vogeldeterminatie, *Keith Vinicombe, Alain Harris en Laurel Tucker*

Soort/grootte	Typering/habitat	Verenkleed man	Kop/snavel man	Poten
Noordse Stormvogel 43-52 cm	Dwaalgast kust (04-10) Pelagische vogel	Grijze rug en staart; witte onderdelen	Witte kop; Tweekleurige haaksnavel (geel-grijs)	Grijze zwempoten
Noordse Pijlstormvogel 30-35 cm	Dwaalgast (08-10) Pelagische vogel	Bruinzwarte rug; witte onderdelen	Zwarte kop met witte keel	Grijs roze zwempoten
Stormvogeltje 15-16 cm	Zeldzame dwaalgast (04-10); Pelagische vogel	Zwart lichaam; witte stuit	Bol kopje; kleine snavel	Zwarte zwempoten
Vaal Stormvogeltje 18-21 cm	Dwaalgast kust (09-11); Pelagische vogel	Donkerbruin verenkleed; witte stuit; gevorkte staart	Steil hoekig voorhoofd; korte snavel	Donkergrijze zwempoten
Jan-van-Gent 85-97 cm	Dwaalgast kust (08-11); Pelagische vogel	Wit verenkleed met zwarte vleugeltoppen	Geel op kop en nek; Spitse snavel; Blauwe iris	Grijze zwempoten
Zeekoet 38-46 cm	Algemene wintergast (01-12) Pelagische vogel	Bovendelen donkerbruin tot zwart; onderdelen wit	Donkere kop; lange puntige snavel	Grijszwarte zwempoten
Alk 38-43 cm	Zeldzame wintergast (10-04) Pelagische vogel	Korte zwarte staart; zwarte rug; witte onderdelen	Zware zwarte kop met fijne witte lijntjes	Zwarte zwempoten
Papegaaiduiker 28-34 cm	Zeldzame wintergast (10-02) Pelagische vogel	Korte zwarte staart; zwarte rug; witte buik	Bontgekleurde snavel; wit gelaat; rood omrand oog	Oranje zwempoten

Inventarisatie bossen Odiliapeel in 2019

In 2019 hebben Arend Vermaat en John Hermans de bossen van Odiliapeel geïnterviewd op broedvogels volgens de BMP-methode (Broedvogel-Monitoring-Project). Hierbij hebben we tien keer de bossen bezocht, acht ochtendwandelingen en twee avondwandelingen. Tijdens deze inventarisatie werden er 49 broedvogelsoorten vastgesteld, op een soort na net zo veel als in een inventarisatie in 2005, maar wel met verschillende soorten.

In totaal hebben we nu elf nieuwe soorten vastgesteld en zijn er ook twaalf soorten verdwenen sinds de telling van 2005. Totaal zijn er zes soorten behoorlijk achteruitgegaan, vijftien soorten achteruit gegaan, twaalf soorten ongeveer gelijk gebleven, zeventien soorten vooruit gegaan en elf soorten behoorlijk vooruit gegaan. Hierbij per rubriek wat er naar mijn mening aan de hand is met deze verschuivingen in soorten.

Zes soorten behoorlijk achteruit

Dit betreft de Matkop, Zwarte Mees, Kuifmees, Zwarte Specht, Boompieper en Witte Kwikstaart. De drie mezensoorten gaan op dit moment in heel Nederland behoorlijk achteruit waarbij vooral de Matkop en de Zwarte Mees de grootste achteruitgang laten zien. Deze twee soorten zijn dan ook geheel verdwenen terwijl er in 2005 nog zeven paar Matkoppen broedden en acht paar Zwarte Mezen.

De oorzaken van de achteruitgang zit vooral in de verdroging van de bossen, het ouder worden van de bossen en het verdwijnen van dennenbomen. Tegenwoordig wil men meer een gevarieerd bos maar dit is nadelig voor de Zwarte Mees. De ver-

droging en het ouder worden betekent het verdwijnen van de Matkop.

Jammer genoeg zie je dat de Zwarte Specht ook behoorlijk achteruit is gegaan al hoor ik wel dat er nog een Zwarte Specht aanwezig moet zijn maar de nestboom is jammer genoeg vorig jaar door de gemeente omgezaagd (vanwege verkeersgevaar?). De Boompieper is vooral een vogel van open stukken in het bos en bosranden met open stukken. Tijdens de inventarisatie in 2005 was er volgens mij meer boskap aan de hand wat dus de Boompieper ten goede komt. Sindsdien zijn de bossen aardig dichtgegroeid en is er in de bossen van Odiliapeel nauwelijks open bos aanwezig. (ook bijv. geen heide) Nu heb je alleen nog maar de bosranden die wel aan het dichtgroeien zijn en nauwelijks meer goed habitat vormen voor de Boompieper. Hetzelfde geldt voor de Geelgors maar ten opzichte van 2005 is de soort met drie broedparen gelijk gebleven. Toch zou het voor de Boompieper en de Geelgors gunstig zijn als er aan de rand van de bossen wat meer houtwallen aanwezig waren.

Meer open stukken in het bos zou meer kansen kunnen bieden aan de Boompieper.

📷 Mignon van den Wittenboer

Vijftien soorten achteruit

Dit zijn voor een belangrijk gedeelte soorten die in heel Nederland achteruit gaan, zoals Zomertortel, Wulp, Patrijs, Ringmus en Grote Lijster.

Opvallend was dat we in ieder geval nog een broedpaar Ringmussen hebben, in De Maashorst kom je de Ringmus nergens meer tegen. Vooral het gebruik van pesticiden (gif spuiten door de landbouw) blijkt voor de soort funest te zijn. Het is dan ook verwonderlijk dat er rond Odiliapeel nog een broedpaar aanwezig is want hier heb je zo ongeveer de meest intensieve landbouw die er in heel Nederland te vinden is.

Twaalf soorten gelijk

Opvallend is dat er destijds drie paar Geelgorzen zaten en ook dit jaar zitten er drie paar. Vooraf had ik verwacht dat de Geelgors zou afnemen omdat er niet zo veel Zuidranden in de bossen aanwezig zijn. Dit is de geliefde broedplaats van de Geelgors. Gelukkig zie je dat ze nu in de randzone broeden die destijds door Marc Poulussen gevormd is toen hij nog bij de gemeente Uden werkte. Het achterste gedeelte van de bossen richting Middenpeelweg is aan de rand het bos destijds weggekapt en hier zijn nu struiken voor in de plaats gekomen. De Geelgors profiteert hier van maar ook een soort als de Tuinfluiter die van één paar in 2005 tot 10 paar in 2019 is toegenomen.

17 soorten vooruit

Maar liefst zeventien soorten zijn er op vooruit gegaan. Hierbij zitten een aantal holenbroeders zoals de Holenduif, Bosuil en Grote Bonte Specht. Een teken dat het bos ouder aan het worden is. Ook de poel die gegraven is aan het einde van de bossen (richting Venhorst) levert een aantal nieuwe soorten op. Het is een prachtig ven geworden met planten als Gevlekte Orchis en Ratelaar maar ook dus nieuwe soorten zoals Spotvogel, Roodborsttapuit, Grasmus en Braamsluiper. Ook de Geelgors broedt hier.

Elf soorten behoorlijk vooruit

Ook hier zie je een aantal holenbroeders zoals Koolmees, Pimpelmees, Boomklever, Boomkruiper, Spreeuw en Bonte Vliegenvanger. Een aantal van deze holenbroeders profiteren ook van de nestkasten die er hangen. Spectaculair is de toename van de Boomklever te noemen; van drie paar in 2005 tot negentien paar in 2019. Ook in De Maashorst hebben we deze toename gezien.

Boomkruiper. 📷 *Mignon van den Wittenboer*

Zoals al gezegd zal de toename van de Tuinfluiter ongetwijfeld het gevolg zijn van de bosrand met lage struiken. Dit is vooral het broedbiotoop van de Tuinfluiter maar ook zijn neefje de Zwartkop, die meer in de bossen broedt, is behoorlijk toegenomen. 21 broedgevallen in 2005 en nu in 2019 maar liefst 41 paar; ongeveer een verdubbeling. Vooral de verruiging (meer ondergroei) van het bos heeft hier toe bijgedragen, iets wat je in heel Nederland terugziet.

Verder nog:

De vink-achtigen doen het ook in de bossen van Odiliapeel goed. Appelvink met één paar, Goudvink met drie paar, Putter met vier paar en Vink met maar liefst 84 paar. Opvallend hierbij is het achterblijven van de Groenling met maar één paar.

John Hermans en Arend Vermaat

		2019	2005	Vershil	
Nummer	Soort	Aantal territoria	Aantal territoria	to 2005	
1	Buizerd	1	4	-3	-
2	Holenduif	6	2	4	+
3	Houtduif	39	22	17	++
4	Bosuil	1	0	1	+
5	Kleine Bonte Specht	2	2	0	gelijk
6	Grote Bonte Specht	31	23	8	+
7	Groene Specht	4	3	1	gelijk
8	Gaai	10	8	2	gelijk
9	Ekster	1	2	-1	gelijk
10	Zwarte Kraai	7	7	0	gelijk
11	Kuifmees	10	16	-6	--
12	Pimpelmees	35	16	19	++
13	Koolmees	44	23	21	++
14	Staartmees	3	6	-3	-
15	Fitis	15	17	-2	gelijk
16	Tijftjaf	27	35	-8	-
17	Fluiter	1	0	1	+
18	Spotvogel	3	0	3	+
19	Zwartkop	41	21	20	++
20	Tuinfluiter	10	1	9	++
21	Braamsluiper	1	0	1	+
22	Grasmus	2	0	2	+
23	Goudhaan	16	15	1	gelijk
24	Winterkoning	55	44	11	+
25	Boomklever	19	3	16	++
26	Boomkruiper	31	17	14	++
27	Spreeuw	11	3	8	++
28	Merel	41	33	8	+
29	Zanglijster	16	11	5	+
30	Grote Lijster	1	3	-2	-
31	Grauwe Vliegenvanger	1	0	1	+
32	Bonte Vliegenvanger	13	0	13	++
33	Roodborst	55	37	18	++
34	Zwarte Roodstaart	2	1	1	+
35	Gekraagde Roodstaart	5	5	0	gelijk
36	Roodborsttapuit	1	0	1	+
37	Ringmus	1	2	-1	-
38	Heggenmus	10	6	4	+
39	Gele Kwikstaart	1	0	1	+
40	Witte Kwikstaart	1	5	-4	--
41	Boompieper	5	11	-6	--
42	Vink	84	45	39	++
43	Appelvink	1	0	1	+
44	Goudvink	3	2	1	gelijk
45	Groenling	1	3	-2	-
46	Putter	4	0	4	++
47	Geelgors	3	3	0	gelijk
48	Havik	1	2	-1	gelijk
49	Sperwer	1	1	0	gelijk
	Fazant	0	2	-2	-
	Huismus	0	3	-3	-
	Kauw	0	1	-1	-
	Matkop	0	7	-7	--
	Zwarte Mees	0	8	-8	--
	Zwarte Specht	0	3	-3	--
	Wilde Eend	0	2	-2	-
	Boerenwaluw	0	2	-2	-
	Patrijs	0	1	-1	-
	Turkse Tortel	0	1	-1	-
	Wulp	0	1	-1	-
	Zomertortel	0	1	-1	-

--	6 soorten
-	15 soorten
gelijk	12 soorten
+	17 soorten
++	11 soorten

Verspreiding van enkele soorten in de bossen van Odiliapeel in 2019

Zwartkop

Bonte Vliegenvanger

Vink

Brunchwandeling

zondag 1 september 2019

De eerste zondag van september is altijd de traditionele opening van de tweede seizoenshelft bij de Vogelwacht Uden met een brunchwandeling. De vakanties zijn voorbij, de blik is al met een schuin oog gericht op de nazomer en herfst-activiteiten. En zoals steeds de afgelopen jaren is het deze eerst zondag in september mooi weer. Gelukkig was het niet zo warm als de dagen er voor en met 20 graden en nauwelijks zon was het goed wandelweer.

Om acht uur was de groep van zeventien wandelaars die meedeed aanwezig op de grote parkeerplaats van het bezoekerscentrum van De Maashorst. Via de Karlingerweg waar geen Steenuilen te zien waren en ook geen Grauwe Klauwieren meer, gingen we via de Udensedreef en de Peer Verkuijlen picknickplaats richting het Smerdel aan de Oschweg in Zeeland. Wie snel en oplettend geweest was kon op aanwijzen van John Hermans een vrouwtje Wielewaal ontdekken. De vlakte met Taurossen verlaten hebbende kwamen we in het bos terecht en na wat omzwervingen stonden we plotseling midden in het Smerdel. ik had er wel vaak van gehoord, maar was er nog nooit geweest. Een prachtig stukje Maashorstnatuur. Een Smerdel is dialect voor smeerlap. Het is een laagte in het landschap, waar o.a. zonnedauw, veenmos, amfibieën en libellen voorkomen. Omdat deze laagten(dellen) vrij moerig/venig zijn kun je er behoorlijk smerig worden. Een paar jaar geleden is het Smerdel door de Stichting VLU vrijgezet van overtollige beplanting. Door de droogte van de afgelopen tijd stond er geen water in deze laagte en kon iedereen er doorheen zonder smerig te worden. Na deze mooie stop was het tijd om rich-

ting de telpost te gaan. Vlak bij de telpost konden we nog net een paar Klokjesgentianen ontdekken op de plek waar ze andere jaren veel talrijker staan. Dat komt waarschijnlijk door de droogte of ze zijn door de Taurossen afgegrast.

Uitleg van Jan-Willem bij het Smerdel.

📷 *Martien van Dooren*

Bij de telpost waren al een man of tien aanwezig en Piet en Maria waren er natuurlijk ook met de tafels en stoelen voor de brunch. Jan-Willem had net als andere jaren weer voortreffelijk ingekocht en anderen hadden voor de koffie en thee gezorgd. Niemand is iets tekort gekomen. Tijdens het eten riep John ineens Bruine Kiekendief. Boven ons ging hij mooi rustig vliegend naar het zuiden, waarschijnlijk naar Zuid Europa of Noord Afrika. Bruine Kiekendieven gaan niet zo ver op trek, heel soms blijven ze zelfs in Nederland overwinteren. Zo rond twaalf uur werd het weer tijd om het laatste stuk van de wandeling te gaan doen, terug naar de parkeerplaats bij het bezoekerscentrum. Zo kwam er een einde aan een mooie wandeling en een lekkere brunch. Een prachtig evenement om aan deel te nemen. Dat zouden meer leden van de Vogelwacht moeten doen.

Martien van Dooren

Prima start van de tweede helft van het seizoen voor Vogelwacht Uden.

📷 Martien van Dooren

2017 en 2018: Twee prima jaren voor onze roofvogels!

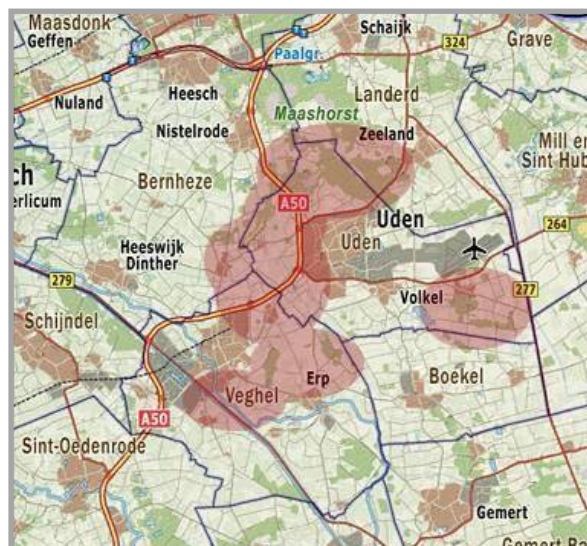
Na het topjaar 2016 met bijna 200 jonge roofvogels hebben afgelopen twee jaren in onze regio in 2017 178 en in 2018 175 jonge roofvogels het nest verlaten. Mooi hoge aantallen, respectievelijk het 2^e en 3^e beste jaar ooit gemeten vanaf 1999. Als je naar het aantal nesten kijkt, zie je stabiliteit bij Buizerd en Torenvalk, een kleine afname bij Havik en heeft de Sperwer de voorzichtige opwaartse lijn helaas niet doorgezet. Met de Boomvalk gaat het ronduit slecht, nog twee paartjes houden stand.

Het landelijke succes van de Slechtvalk is ook hier merkbaar. Zoals vorig verslag is voorspeld groeit het aantal slechtvalkbroedsels gestaag door (naar vier) en gezien de bezetting van hoogspanningsmasten en o.a. de kerk van Veghel met nog niet broedende paren zal dit aantal de komende jaren waarschijnlijk nog verder groeien. In Nederland broeden inmiddels twee paartjes Visarend (Biesbosch) en verder al leuke aantallen Rode Wouw (11/14) en Zearend (11/15) en ook weer Zwarte Wouw (1/1). Mogelijk gaan we hier de komende jaren in onze regio ook nog wat van merken. Je weet maar nooit!

De oorzaken van de veranderingen die in dit artikel genoemd worden zijn natuurlijk divers en per soort weer anders. Daarbij komt dat ons onderzoeksgebied beperkt is en conclusies zijn aan de hand van dergelijke kleine aantallen niet echt verantwoord.

Het onderzoeksgebied beslaat net zoals andere jaren Maashorst-Zuid tot boven de Brobbelbies,

de wijde omgeving van Mariaheide, de Erpse bossen, Volkel-Odiliapeel en de wijde omgeving van Zijtaart. Het veldwerk wordt gedaan door minimaal eenentwintig personen die vaak groepsgewijs opereren, maar ook zijn diverse gebieden door deze personen alleen bezocht.

Alles wordt vastgelegd op nestkaarten en daarnaast opgeslagen in een centrale database. Om in de roofvogelnesten te kunnen kijken wordt er geklommen of gebruik gemaakt van stokken waarop een spiegel of een (draadloze) camera gemonteerd is. Sommige werkgroepleden beperken zich echter tot het waarnemen vanaf de grond.

De broedsels van de volgende soorten worden gevolgd: Boomvalk, Buizerd, Havik, Slechtvalk, Sperwer, Torenvalk en Wespendif. Alle broedresultaten worden hieronder in een tabel naar voren gebracht.

Totaaltabel

Jaar:	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999
Broedparen	76	69	82	64	65	68	66	61	60	47	47	72	48	63	71	56	54	60	49	61
Eieren	193	197	241	184	207	165	160	154	135	137	151	231	128	184	210	163	171	217	168	217
Jongen	179	190	206	171	174	149	121	139	113	128	125	185	114	144	196	139	150	185	143	164
Uitgevlogen	175	178	197	157	157	135	112	138	105	117	109	180	101	140	173	124	137	166	126	137

Omstandigheden 2017

De omstandigheden in 2017: een vrij zachte winter werd gevolgd door een zachte, droge en zonnige maart, april was wat kouder, maar ook droog en zonnig. Mei was extreem warm, zonnig en zeer droog, juni ook zeer warm, en zonnig, maar met een normale hoeveelheid neerslag. Juli tenslotte bracht normale temperaturen en zon, maar was wel zeer nat.

De Veldmuizen deden het ogenschijnlijk goed in onze regio. In andere delen van het land was van de piek in 2014 niets meer over. Over de talrijkheid van de andere muizen als de Bosmuizen en de Rosse Woelmuizen valt niets zinnigs te zeggen. Met het Konijn gaat het nog steeds niet goed, ze komen vooral geconcentreerd voor. Ook met de Haas gaat het ronduit slecht. Van de echte vogeleters (Havik, Slechtvalk, Sperwer) telden we dit jaar 30 nesten tegen 32 in 2016 en 28 in 2015. Of we daarmee mogen concluderen dat het vogelaanbod in 2017 normaal was...? Rob Bijlsma stelt in de Takkeling dat het vogelaanbod voor 2017 goed was, laten we het daar maar op houden. Voor de sociale wespen begint 2017 erg goed met al nestbouwende koninginnen in maart. In de zomer en nazomer is de wespenstand echter volledig ingezakt.

Omstandigheden 2018

Ook de winter van 2018 was weer zacht, de vierde zachte winter op een rij. In februari en begin maart temperaturen net onder het vriespunt en later in maart nog een korte periode (17-21 maart). Vanaf april was het extreem zacht, mei warm en juni, juli en augustus zeer warm, Kortom een fenomenale

zomer. April was nog zeer nat, daarna werd het droog, droger, droogst. Alleen in augustus viel een normale hoeveelheid regen.

2018 was een veldmuisarm jaar. Ook voor de andere muizen als Bosmuis en Rosse Woelmuis was 2018 geen best jaar. De stand van het Konijn is al jarenlang bedroevend en daar was 2018 geen uitzondering op. Hetzelfde geldt voor de Haas. Van de echte vogeleters (Havik, Slechtvalk, Sperwer) telden we in 2018 28 nesten tegen 31 in 2017, 32 in 2016 en 28 in 2015. Rob Bijlsma stelt in de Takkeling dat het vogelaanbod voor 2018 ondanks de aanhoudende droogte bovengemiddeld. Voor de wespen geldt dat 2018 een slecht jaar was in de bossen zelf, maar redelijk tot goed in het boerenland (vooral Gewone Wesp).

Per soort zie je hieronder wat de resultaten zijn in ons werkgebied:

Boomvalk

Het gaat niet goed met de Boomvalk in onze regio. Mogelijk voor klein deel te wijten aan feit dat de Boomvalk zich steeds minder gemakkelijk laat

vinden. Ze lijken steeds minder vocaal te worden. Dat is weliswaar voor ons lastig, maar blijkbaar voor de Boomvalken de beste tactiek. Met overal Haviken, Bosuilen en nu ook al Slechtvalken om je heen is het beter om niet te veel op te vallen. Landelijk wordt trouwens bijna 50% van alle Boomvalkennesten op hoogspanningsmasten gevonden.

Zaak dus om die goed in de gaten te houden. Bij ons was het laatste hoogspanningsmastnest in 2015.

In 2017 is overigens nog zeker één territorium meer gevonden dan vermeldt in onderstaande tabel, echter daar was het waarschijnlijke nest al leeg toen we het vonden, derhalve geen nestkaart gemaakt! Uiteindelijk één jong uitgevlogen in 2017, een triest resultaat!

In 2018 is één van de twee gevonden nesten al in de eifase verlaten. Beide ouders waren nog wel aanwezig! Oorzaak is ons onbekend.

Adult Boomvalk met Huiszwaluw.

📷 *Willy van Lanen*

Boomvalk	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999
Broedparen	2	2	4	4	6	6	6	6	9	6	2	4	3	3	3	2	1	0	0	2
Eieren	6	5	10	11	10	12	14	17	17	16	6	8	8	7	5	5	0	0	0	6
Jongen	3	5	8	11	10	12	8	14	15	16	5	7	8	6	5	5	0	0	0	6
Uitgevlogen	3	1	8	11	8	11	8	14	11	15	4	5	8	5	5	5	0	0	0	3

Buizerd

In 2017 hebben we ons met ongeveer twee uitgevlogen jongen (47) per succesvol paar (24) aan het Noord-Brabantse gemiddelde gehouden. Maar

één niet succesvol paar dus en erg weinig uitval onder de jongen. Een stabiele voedselsituatie? Weinig lastige haviken? Niet alles goed gezien? Een combinatie van deze en wellicht nog andere factoren? Of dit allemaal daadwerkelijk aan de voedselsituatie te wijten is weten we niet: we doen helaas geen kwalitatief en kwantitatief voedselonderzoek.

In 2018 waren er vier niet-succesvolle paren, twee mislukt in de eifase en twee in de jongenfase. In één geval was de stam net boven het nest finaal afgebroken. Ondanks deze vier mislukte broedsels toch een zeer succesvol jaar voor de Buizerd. Het

op een na beste jaar ooit qua broedgevallen en qua uitgevlogen jongen. Gemiddeld 1,85 uitgevlogen jong per succesvol paar. Dat is net boven het Brabantse gemiddelde van 1.7 over 2018.

Buizerd. 📷 *Mignon van den Wittenboer*

Buizerd	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999
Broedparen	31	25	32	21	24	23	26	17	22	11	14	26	18	19	26	21	17	17	16	16
Eieren	55	48	68	38	54	40	46	22	33	20	20	51	27	29	47	34	27	41	21	36
Jongen	52	48	55	38	52	38	41	26	30	20	17	41	27	25	44	30	26	31	17	30
Uitgevlogen	50	47	51	34	47	36	37	26	29	19	16	41	24	23	38	28	29	28	14	25

Havik

Het aantal broedparen van de Havik is gedaald ten opzichte van de jaren 2012-2016. Een aantal vaste Havik loca-

ties is verlaten. Dit lijkt vooral het geval met de wat kleinere bosjes in het buitengebied. Verder opvallend dat geen enkel nest in 2017 en 2018

vier of meer jongen opleverde. Dat is voor het laatst in 2013 gebeurd. Voor 26 en 31 uitgevlogen jongen moeten we zelfs nog verder terug naar 2011/2010. Geen al te beste jaren voor de Haviken dus. Is de echte havikpiek over? Is de voedselsituatie verslechterd? Is er een verband met de afname van duivenmelkers of met de komst van de Slechtvalk, die alom aanwezig is in onze contreien? Vragen genoeg! Benieuwd wat de komende jaren gaan brengen.

Havik	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999
Broedparen	15	12	17	16	19	21	16	13	14	12	10	15	8	14	14	10	7	8	5	7
Eieren	37	29	43	39	62	49	40	28	36	29	25	43	19	28	31	27	23	26	17	21
Jongen	32	26	41	39	52	45	37	25	33	29	24	35	19	24	28	23	19	22	15	16
Uitgevlogen	31	26	41	38	47	38	37	25	32	28	22	33	18	23	25	21	18	20	14	15

Slechtvalk

De positieve trend heeft zich voortgezet. Het territoriaal paartje rondom de hoogspanningsmasten tussen de Goorse Bossen

Erp en Boekel is in 2017 op een van die hoogspanningsmasten inderdaad tot broeden overgegaan. In 2018 niet, maar in dat jaar is van de kerk in Heeswijk-Dinther en van de kerk in Erp een succesvol paar te melden. Opvallend dat er geen uitval onder de jonge Slechtvalken lijkt te zijn. Wat

gaat er nog gebeuren de komende jaren? Wie had dit prachtige succes een aantal jaren geleden kunnen denken!

Ei van de Slechtvalk. 📷 Jan van de Tillaart

Slechtvalk	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999
Broedparen	4	3	2	1	1	1	1													
Eieren	11	9	7	3	3	3	2													
Jongen	11	9	7	3	3	3	2													
Uitgevlogen	11	9	7	0	3	3	2													

Sperwer

De Sperwer leek weer mooi uit het dal te klimmen, maar kreeg in 2018 toch nog een tikkie.

Veel broedsels zitten tegenwoordig in de steden en dorpen of dicht er tegenaan.

Sperwers zijn te vinden op kerkhoven, bij sportvelden en zelfs in (grote) tuinen (in 2017 minimaal vijf paar in onze regio). In natuurgebieden als De Maashorst wordt nog nauwelijks gebroed. Daar worden de laatste jaren nog maximaal drie territoria gevonden. Waarschijnlijk is dit voornamelijk te wijten aan predatie (van de Havik). Hopelijk was het aantal broedparen van 2018 een incident en zet de

positieve trend van de jaren daarvoor zich door. Het gemiddelde aantal van 3,4 uitgevlogen jongen per succesvol paar is behoorlijk lager dan het Nederlandse en Brabantse gemiddelde van 3,8.

Mannetje Sperwer in Heeswijk-Dinther 20-05-2017. 📷 Willy van Lanen

Sperwer	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999
Broedparen	10	15	13	11	7	9	6	8	8	6	9	12	7	13	13	10	13	19	10	20
Eieren	37	57	56	40	37	25	25	28	25	24	37	49	22	45	55	41	44	75	46	80
Jongen	33	53	38	27	25	20	11	25	15	21	34	35	19	38	52	39	38	66	44	58
Uitgevlogen	31	48	33	22	22	18	6	25	15	18	30	34	15	38	44	36	33	55	39	45

Torenvalk

De Torenvalk lijkt zich op een iets hoger niveau te stabiliseren. In 2018 viel helaas een van de Torenvalkkasten uit de boom op het moment dat de eieren op uitkomen stonden, zie foto.

Bijzonder is wel het enorme verschil in de deelgebieden binnen ons werkterrein. Het gebied direct ten zuiden van de Leijgraaf (bedoeld wordt Mariaheide en directe omgeving) lijkt voor de Torenvalk niet meer interessant. Van 2001 tot en met 2006 hadden we hier in totaal 46 broedsels. Dat is een gemiddelde van bijna acht per jaar. Van 2011 tot en met 2018 komen we aan twee broedparen. Dat is een gemiddelde van nog een kwart per jaar. Aan de broedgelegenheid kan het niet liggen. De nestkasten hangen nagenoeg allemaal nog op dezelfde plekken. Als we met mensenogen naar het landschap kijken, is ook dat niet heel erg veranderd. Uiteraard zijn veel weilanden veranderd in maisakkers of tuinderijen vol plastic, en de weilanden die er nog zijn, zijn minder bloemrijk, maar

daarmee nog geen duidelijke reden voor deze enorme keldering.

Torenvalk 19-11-2017. 📷 Willy van Lanen

Hoe is dat dan ten noorden van de Leijgraaf? Van 2001 tot en met 2006 26 broedgevallen, is een gemiddelde van ruim vier en van 2011 tot en met 2018 61 broedgevallen is een gemiddelde van ruim 7,5. Hier doet zich dus een behoorlijke stijging voor. En nagenoeg al deze broedsels zitten gewoon in cultuurland, waar net als ten zuiden van de Leijgraaf meer maïs en minder bloemen en overhoekjes te zien zijn. Vooralsnog een compleet raadsel!

Torenvalk	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999
Broedparen	13	11	13	11	8	8	11	16	4	11	12	15	11	13	13	12	15	16	18	16
Eieren	49	49	55	53	41	36	33	59	22	48	63	80	50	> 72	> 68	> 55	> 67	> 82	> 84	74
Jongen	47	49	55	53	32	31	22	49	18	42	45	67	39	51	65	42	59	71	67	54
Uitgevlogen	47	47	55	52	30	29	22	48	16	37	37	67	36	51	60	34	54	63	59	49

Wespendif

Ook in 2017 en 2018 weer veel inspanning verricht om Wespendifbroedsels op te sporen. Het boomtoppen in het Hurkske en de Wespendiftellingen

in en rond De Maashorst hebben helaas niets opgeleverd. Wel redelijk wat waarnemingen en diverse plekken waar wespennesten uitgegraven zijn en een Wespendifbroedsel gevonden via toppen in de Vresselse Bossen in de buurt van Nijnsel. Hier niet opgenomen, omdat dat niet in ons standaard gebied valt.

Wespen- dief	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999
Broedpa- ren	0	0	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	1	1	2	1	2	0	0	0
Eieren	0	0	2	0	0	0	0	0	2	0	0	0	2	0	2	0	3	0	0	0
Jongen	0	0	2	0	0	0	0	0	2	0	0	0	2	0	2	0	3	0	0	0
Uitgevlo- gen	0	0	2	0	0	0	0	0	2	0	0	0	2	0	1	0	3	0	0	0

Gemiddelden per nest voor alle soorten

Jaar:	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999
Broedparen	76	69	82	64	65	68	66	61	60	47	47	72	48	63	71	56	62	46	55	61
Eieren (ge- teld) gem.	3,2	3,6	3,6	3,8	4,2	3,4	3,1	3,6	3,8	3	4,4	4,2	4,6	4,4	4,1	3,6	3,8	4,5	4,1	3,7
Jongen per nest gem.	2,4	2,8	2,5	2,6	2,5	2,2	2	2,3	1,9	2,7	2,7	2,6	2,4	2,2	2,7	2,3	1,9	3,5	1,8	2,7
Jongen uitgevlogen gem.	2,3	2,6	2,4	2,5	2,4	2	1,8	2,3	1,8	2,5	2,3	2,5	2,2	2,2	2,4	2,3	1,9	3,3	1,8	2,7
Uitgevlogen	175	178	197	157	157	135	112	138	105	117	109	180	101	140	173	124	137	166	126	137

Samenvattend

Mooie cijfers de laatste drie jaren. Dat geeft hoop voor de toekomst en hopelijk gaan we volgend jaar weer net zo veel vinden. Heb je zin om ons daarmee te helpen dan kan dat, we kunnen namelijk alle hulp gebruiken.

Neem dan contact op met William van der Velden (william.vandervelden@home.nl)

Namens de

William van der Velden

Deelnemers werkgroep 2017/2018:

Ad Bekkers, Cor Broeren, Corne Danen, Annemarie van Diepenbeek, Gertrude van den Elzen, Lammy van Diepenbeek, Arno van Eggelen, Hans van den Heuvel, Chris van Lieshout, John Opdam, Paul Reijs, Berry Setton, Ruud Steenbakkens, Jan van den Tillaart, Ton van den Tillart, William van der Velden, Theo Veldpaus, Wil Verbossen, Jan Verhoeven, Piet van der Voort, Pieter van der Voort, Ad van Zutphen.

Literatuur:

Bijlsma R.G.: Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 2017.

De Takkeling: Jaargang 26 (2018), nummer 1.

Bijlsma R.G.: Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 2018.

De Takkeling: Jaargang 27 (2019), nummer 1.

Vogel in De Maashorst...

'de Boompieper'

Deze keer weer een zeer algemene soort van de Maashorst, de Boompieper. Zijn Latijnse naam *Anthus trivialis* betekent geelachtige gewone vogel en geeft al aan dat het in aanzien niet zo'n kleurrijke vogel is. De Boompieper is wel één van de fraaiste zangers onder de piepers. Zittend meestal in de top van de boom of vaker nog tijdens een steil omhoog klimmende vlucht laat deze vogel zijn helder jubelende, enigszins kanarieachtige lied weerklinken. Een bijnaam is dan ook Boomkanarie. Na het hoogste punt te hebben bereikt zweeft hij, al zingend, met opgeheven vleugels naar beneden. Hij keert daarbij meestal terug op zijn vorige zitplaats. Aan deze glijdende daalvlucht dankt de pieper zijn namen Zeilder en Parachutevogelke.

In de avifauna van Noord-Brabant werd de Boompieper vernoemd als een vrij talrijke broedvogel van vooral droge, boomrijke terreinen met veel open plaatsen en een ruige bodembegroeiing. Optimaal is bijvoorbeeld een heideterrein met een verspreide opslag van berkjes en vliegdennen. Biotoop waar de Maashorst genoeg van heeft. Toch hebben we tijdens de telling van de Maashorst in 2009 en 2010 een teruggang gezien in het aantal broedparen van bijna de helft ten opzichte van 1990. In bijna alle kilometerhokken werd de Boompieper wel aangetroffen.

De Boompieper heeft van onderaf gezien een opvallender borsttekening dan de Graspieper. De strepen op de borst zijn groter en minder talrijk. De vogel heeft witte buitenste staartpennen. Aan de bovenzijde hebben ze een bruingestreept patroon. De Boompieper lijkt iets op de Graspieper, maar heeft een langere staart en smallere vleugels en een minder witte, maar meer geelachtige borst. Half-eind april komen de mannetjes aan in het broedgebied en bezetten hun territorium. De vrouwtjes komen snel daarna en gaat het nest

bouwen in aanwezigheid van het mannetje. Het is een eenvoudig kommetje van gras dat in een kuiltje ligt, meestal goed verscholen onder vegetatie. Het leggen van de vier tot zes eieren duurt circa vier, vijf dagen.

Boompieper. 📷 Jan-Willem Hermans

Als het broeden begonnen is, gaat het mannetje zangvluchten maken. Na zo'n twee weken broeden, hoofdzakelijk door het vrouwtje, komen de jongen uit. Beide ouders vliegen af en aan om de jongen te voederen. In iets minder dan twee weken vliegen de jongen al uit. Voordat begonnen wordt aan de herfsttrek naar Midden en Zuid-oost Afrika ruien ze de vleugel- en staartveren. Alleen of in kleine groepjes trekken ze in september weg. Het voedsel bestaat uit op de grond levende insecten en af en toe wat zaden. Naast eigen broedvogels trekken in Nederland vogels door uit Noord-Duitsland (meer dan honderduizend exemplaren) en Scaninavië (maar liefst 5 tot 9 miljoen). De Nederlandse broedparen worden geschat op 40.000 tot 55.000 paren. Ze vliegen vaak hoog door, maar zijn te herkennen aan hun explosieve hoge vluchtroep, psie. Dus nog eventjes zijn ze in september te bewonderen en dan moeten we weer wachten tot april.

Jan-Willem Hermans

Luider

Mnemonics

Iedere vogel zingt zoals hij gebekt is. Mooi dan is het eenvoudig om ze uit elkaar te houden. Dat is dus nog niet zo makkelijk. Elk jaar blijkt op de piepcursus weer dat mensen het lastig vinden om het geluid van een bepaalde soort te onthouden. Ons geheugen om geluiden te onthouden is niet zo goed ontwikkeld. Onze hersenen zijn gespecialiseerd in het onthouden van beelden. Wij hebben in de hersenen ook een kleiner gebied beschikbaar om geluiden te verwerken en te herkennen. Daarom hebben wij mensen trucjes bedacht om eenvoudiger te onthouden welke vogel welk geluid maakt. Mnemotechniek, geheugentechnieken, heet dat. De Engelsen zijn er helemaal dol op en noemen die trucjes mnemonics.

Die trucjes komen in allerlei soorten. De eenvoudigste is als de naam van de vogel samenvalt met het geluid die de vogel maakt. Ik ben in 2012 gestart met opnemen van vogelgeluiden. Ik was in de Vughtse Gement bezig om een alarmerende grutto op te nemen. Plotseling hoorde ik boven me "kwak" en instinctief richtte ik de microfoon naar boven en ving nog twee keer een "kwak" op. Het was de eerste keer in mijn leven dat ik het geluid hoorde, maar ik dacht direct aan een Kwak*. Dit bleek later ook te kloppen. Zo eenvoudig kan het dus zijn. De Tjiftjaf is natuurlijk ook bekend, maar roept zijn naam onregelmatig. Onder de weidevogels zijn de Grutto en Kievit bekend als eigenaam roepers. Soms is er een kleine twist nodig. De Scholekster wordt vaak bonte piet genoemd om zijn mooie wit-zwarte verenpak en rode snavel. Laat ie nou ook nog vaak het laatste deel van die naam roepen "te-piet"

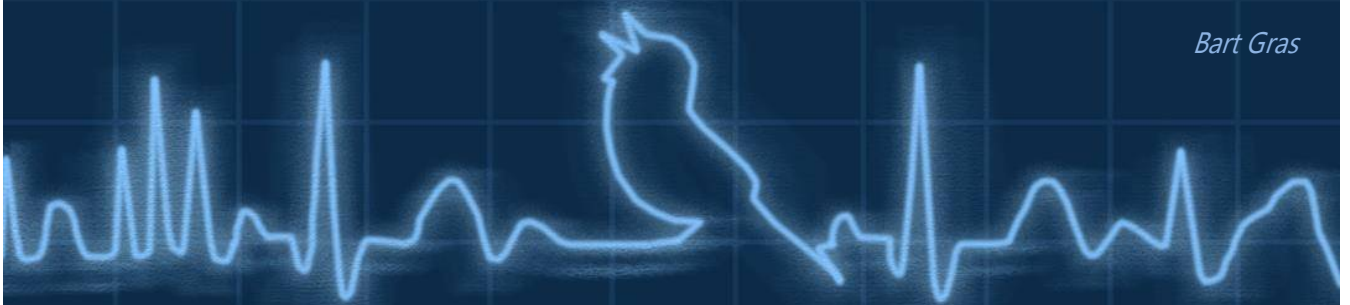
Anders dan de eigen naam roepen is het omschrijven van het hele liedje met één zin. De Fitis zingt natuurlijk "Het is nu wel moooooi weeeeer, maar het blijft niet zoooo". De Engelsen vinden dat de Geelgors zuivelwaren aanprijst "brrread, butterr and noooo cheeeeeese". En wat te denken van de Roodmus, die wij helaas niet veel horen, "nice to meet you". Erg leuk vond ik de omschrijving, die ik in het veld hoorde, van het liedje van de Rietgors "een, twee, weg-ermee". Met wat fantasie kun je het in de zang horen en inderdaad blijft het veel beter hangen.

Een andere vorm van het geheugensteuntje is als de vogel een geluid maakt, dat ons aan een ander (dieren)geluid doet denken. De zang van de Sprinkhaanzanger doet ons denken aan het geluid van bijvoorbeeld de Grote Groene Sabelsprinkhaan, die ook onafgebroken door gaat. De Snor maakt het geluid van een snorrend motortje, langzamer en lager dan de sprinkhaanzanger. En een Europese Kanarie klinkt als een bos ringelende sleutels.

Een fantastisch moment beleefde ik tijdens een les aan blinde en slechthorende kinderen op het Visio instituut in Grave. Ik liet het geluid van een Steenuil horen en Guido riep direct: meneer die vogel lijkt op de kat van mijn oma. De kinderen gebruikten bijna altijd andere geluiden om de zang van vogels te omschrijven. Toen besepte ik me dat zij niet zo in woorden dachten, maar dat geluiden hun wereld veel meer vullen. Zij hadden dan ook veel minder moeilijkheden om de geluiden te leren. Sindsdien hebben de geheugensteuntjes, de mnemonics, voor mij meerdere betekenissen.

*PS: *) In digitaal Bruujssel kunt u op de vogelnamen met hoofdletter klikken en dan hoort u het geluid van de betreffende vogel. Hoort u erin wat in de omschrijving staat?*

Bart Gras

Vogelwacht Winkel

trek in vogelwereld

De winkel is er voor leden. Voor elk jaargetijde en elke vogelactiviteit heeft de winkel artikelen, die u zullen aanspreken. Neem nu de vogeltrek. Kom beslagen ten ijs en neem gerust contact op met de winkel: winkel@vogelwachtuden.nl of kijk op de website voor een uitgebreider overzicht www.vogelwachtuden.nl

ANWB Vogelgids van Europa

De klassieker voor het herkennen van vogels. Deze gids mag in uw boekenkast niet ontbreken. Alle Europese vogels staan erin. In de tekeningen staat aangegeven waar u voor de herkenning op moet letten. Ledenprijs € 27,50 (elders € 32,99)

Steltlopers van Europa

Is het eerste en meest complete Nederlandstalige handboek dat alle 82 Europese steltlopers beschrijft incl. dwaalgasten. Het boek bevat ruim 600 schitterende detailfoto's, complete soortbeschrijvingen waarbij de soorten met elkaar vergeleken worden, vliegbeelden, silhouetten en vogelgeluiden. Ledenprijs € 40,- (op bestelling, elders € 44,95)

Veldgids Diersporen

Het standaardwerk over diersporen! Geschreven door dé Nederlandse deskundige (en Vogelwachtlid!) Annemarie van Diepenbeek. Beschrijft sporen van de zoogdieren, vogels, amfibieën en reptielen van West-Europa. Ledenprijs € 27,00 (op bestelling, elders € 34,95)

Handboek Roofvogels van Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten

Dick Forsman schreef een uniek roofvogelboek voor het determineren van vliegbeelden. Het helpt beginners en gevorderden bij het herkennen van de vliegbeelden van de 60 roofvogelsoorten van onze regio: Europa, Noord-Afrika en Midden- tot Centraal-Azië. Ledenprijs ca. € 42,-

Ideeën nodig voor in en om het huis?

Kom eens kijken en vraag advies én alles voor een voordelige prijs

De Kleuter
tuincentrum

OOK VOOR TUINONTWERP, AANLEG EN ONDERHOUD

U zoekt een goede hovenier?

Die zijn vak verstaat en kennis van zaken heeft?

Laten we kennismaken!

Kijk ook eens op onze site.

GOORKENSWEG 1 - 5405 BV UDEN - 0413- 26 10 78 - INFO@DEKLEUTER.NL - WWW.DEKLEUTER.NL

Foto Rooijmans

www.fotorooijmans.nl

Markt 10 - 6021CD - Budel
tel. 0495-494890
h.rooijmans1@chello.nl

Al vele jaren zijn wij het adres voor Swarovski verrekijkers, Spottingscopes en toebehoren.

Met gedegen advies en eindeloos geduld staan we u terzijde in uw keuze voor het juiste Swarovski produkt.

Een produkt dat beschouwd mag worden als de "Rolls Royce" onder de optiek. De "EL-serie" bijvoorbeeld wordt op 140 punten op kwaliteit gecontroleerd. Daardoor ontstaat een produkt waarop met een gerust hart 30 jaar garantie wordt gegeven (10 jaar bij spotting scopes)

SWAROVSKI

SWAROVSKI OPTIK DIGISCOPING

Dankzij de DCA, DCB en TLS800 gaat voor u de fascinerende wereld van SUPER-TELE-FOTOGRAFIE open.

Met gemak haalt u uw moeizaam te benaderen object 40,...50,...60 maal dichterbij. Vogels en wild fotograferen was nog nooit zo gemakkelijk.

Met 30 jaar ervaring in fotografie kunnen wij u uiteraard een schat aan informatie en adviezen verstrekken, waardoor goede resultaten meteen haalbaar zijn.

Het assortiment van Swarovski omvat meer dan 25 kijkers en telescopen.

Zoekt u een bepaald boek over vogels, vraag het ons!

Daarnaast een zeer uitgebreide algemene voorraad van 1.500.000 boeken met specialisatie op het gebied van natuur, oude zeldzame boeken, Nederlandse streekgeschiedenis, antieke prenten, plaatjesalbums, ansichtkaarten, schoolplaten en strips.

antiquariaat

VAN HOORN

IN- EN VERKOOP VAN BOEKEN,
PRENTEN EN PRENTBRIEFKAARTEN

Houtstraat 35, 6511 JK Nijmegen

☎ 024-3223772 ✉ van-hoorn@hetnet.nl

www.antiquariaatvanhoorn.nl

Bent u ook zo geboeid?

STOP met roofvogels en uilen in gevangenschap!

Logo: STOP met roofvogels en uilen in gevangenschap!

HONDEN & KATTEN SPECIAALZAAK UDEN

Gratis bezorgservice in Uden, Oss, Veghel, Nijmegen, Wijchen en omgeving!

Onder andere in ons assortiment:

20 kg Senior krokant:	€ 34,00
20 kg Krokante brok:	€ 25,30
20 kg Superieur Kip & Rijst (Premium):	€ 31,50
20 kg Superieur Puppy brokjes:	€ 40,75
15 kg Superieur Lam & Rijst (hypoallergeen):	€ 27,75
20 kg Sensitive No Grain (hypoallergeen):	€ 43,30
10 kg 6-Mix kattenbrokjes:	€ 19,90

en vele andere soorten; ook alles in 10 kg verpakkingen

U bent ook van harte welkom in onze winkel:

Honden & Katten Speciaalzaak 4FEEDT
Volkelseweg 26 - 5405 NA Uden

**premium honden en katten voeders,
ZO'N KWALITEIT; ZO VOORDELIG !!**

Meer informatie en **VOORDELIG** online-shoppen (> 1.000 artikelen):
www.4feedt.nl Of vraag een folder aan: 0413-266 398

Ons team van bedrijfsadviseurs staat voor u klaar!

Kwaliteit, Vertrouwen & Betrokkenheid

Velmolenweg 50 | Saffierborch 26
5404 LD Uden | 5241 LN Rosmalen
0413-268343 | 073-6422695
uden@bolkendebekker.nl | rosmalen@bolkendebekker.nl
www.bolkendebekker.nl

Hans Koster
NatuurFotografie

| Workshops | Cursussen | Reizen |
| Excursies | Lezingen |
| Foto op maat |

info@hknatuurfotografie.nl
06-53305526

www.hknatuurfotografie.nl

Thuis in wonen

Atriensis B.V.
Zernikestraat 17
Postbus 842
5600 AV Eindhoven
Telefoon: 040-2367859
Fax: 040-2364278

E-mail: info@atriensis.nl
Webite: www.atriensis.nl

Th. Peters Machinale Timmerwerken

Het juiste adres voor kozijnen en trappen

Eisenhowerweg 22
5466 AC VEGHEL
Tel.: 0413-377744
Fax: 0413-354755

Wij bieden u
met zekerheid
het beste
rundvlees uit
Nederland

FRANS KNOBBOUT
SLAGER

Drossaard 12, 5403 ET Uden
tel. 0413-267354
www.knobbboutslager.nl

 foto de vakman
Uden - Wijchen

**Echte foto speciaalzaak met
internet prijzen**

Marktstraat 10 - Uden
Telefoon: 0413-263695
E-mail: verkoop@fotodevakman.nl

**Deskundig
advies
lage
prijzen**

www.fotodevakman.nl
voor wie goedkoop een camera wil kopen....

- Loonbedrijf
- Transport
- Opzetstation

Duifhuizerweg 8
5406 TB Uden
Tel 0413 363785
Fax 0413 342047
info@kanters-bedrijven.nl
www.kanters-bedrijven.nl

PROFILE
DE FIETSSPECIALIST
...daar mag je méér van verwachten!

De Wilt

Profile De Wilt
Violierstraat 13
5402 LA Uden
Telefoon: 0413-262620
E-mail: info@profiledewilt.nl

snijders metaal

**IJZERWAREN
GEREEDSCHAPPEN
METALEN**

**Kapelstraat 1
5401 EC UDEN
Tel. 0413-262780**

de Bruin verzekeringen

**Een vertrouwd adres
voor al uw verzekeringen**

**Velmolenweg 87, Uden • Telefoon: (0413) 330999
E-mail: info@debruin.nl • Internet: www.debruin.nl**

HONDEN WASSERETTE IN ZEELAND

UNIEK IN DEZE REGIO!
DE HONDENWASSERETTE, DE PERFECTE
OPLOSSING VOOR IEDERE HONDENBEZITTER.
UW HOND WASSEN MET SHAMPOO,
ANTIVLOEDEN/TEKEN BEHANDELING EN
DAARNA DROOGFÖHNEN.
ALLES IN ÉÉN MOEITE EN GEEN ROMMEL
EN NATTIGHEID IN UW BADKAMER.
U KUNT 7 DAGEN PER WEEK TERECHT.

 WILLEMSSEN
TUIN- EN PARKMACHINES
TANKSTATION
HONDENWASSERETTE

Kerkstraat 117
5411 CK Zeeland Nbr
Tel (0486) 45 21 15 www.tonnywillemsen.nl

WILLEMSSEN TUIN- EN PARKMACHINES TANKSTATION HONDENWASSERETTE

Kerkstraat 117 - 5411 CK Zeeland Nbr - Tel (0486) 45 21 15 - www.tonnywillemsen.nl

- Verkoop van tuin- en parkmachines
 - Tuingereedschap
 - Berekening benodigheden
 - Reparatie van tuin- en parkmachines
 - Slijpen van houtbewerking-gereedschap,
 - Veetondeuses scharen, messen, etc.
 - Levering en verkoop Shell/campinggas
 - Levering en verkoop petroleum/gasolie
 - 24uur Tamoil tankservice
- Altijd tanken via de betaalautomaat met 'n
bank/giro- of andere betaalcard

Graag tot ziens!

Openingstijden: Ma gesloten | Di t/m Do 8.00 - 18.00 uur | Vrij 8.00 - 20.00 uur | Za 9.00 - 16.00 uur

Hallo **JUMBO**

**"DE BESTE SUPERMARKT
VAN BRABANT"**

Jumbo, Roland de Laak

Drossaard 14-18

5403 ET UDEN

Telefoon: 0413-267837

COCK ULAND

de fietsenwinkel

Drossaard 47

5403 ES Uden

Tel. 0413-267088

**Hans van den Heuvel
Machinale Timmerwerken**

*Voor al uw binnen- en
buitendeuren*

Leurke 2A

5427 EE BOEKEL

Tel.: 0492-323861

Fax: 0492-324013

Website: www.heuveldeur.nl

**Kom kijken,
ontdekken én spelen**

Kinderboerderij Uden

**Artillerieweg 3, 5403 PB Uden
tel: 0413 - 250047**

Open: ma-vrij vanaf 10.00 uur

za en zo vanaf 13.00 uur

Sluiting: zomer 17.00 uur

winter 16.30 uur

www.kinderboerderij-uden.nl

ETIKETTEN

& STICKERS OP ROL

DRUKWERK

INTERNET

COMPLEET

Bezoek onze website
GRAPHISET.NL

Vogelwacht Uden e.o. is een zelfstandige vereniging die zich actief inzet voor alle, in de vrije natuur, levende vogels.

De belangrijkste doelstellingen zijn:

- Directe bescherming van vogels en hun biotoop;
- Het behouden en creëren van nestgelegenheid;
- Belangstelling kweken voor vogels bij een groot publiek;
- Deelname aan landelijke en provinciale activiteiten met betrekking tot vogelstudie en inventarisatie.

Het clubblad 'Het Bruujssel' verschijnt vier maal per jaar en is beschikbaar voor alle leden.

De full-color digitale versie is beschikbaar op onze website: www.vogelwachtuden.nl

